

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Michaela Konopková

Mezinárodní příslušnost ve věcech styku s dítětem v kontextu nařízení
Evropské unie

Diplomová práce

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Mezinárodní příslušnost ve věcech styku s dítětem v kontextu nařízení Evropské unie“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 113 475 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne2. 2. 2024.....

.....
Michaela Konopková

Tímto bych ráda poděkovala JUDr. et Mgr. Lukáši Ryšavému, Ph.D., za odborné vedení mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky, které mi vždy ochotně poskytl.

Seznam zkratek

Brusel IIa	Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení (ES) č. 1347/2000
Brusel IIb	Nařízení Rady (EU) č. 2019/1111 ze dne 25. 6. 2019 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí
EU	Evropská unie
EÚLP	Úmluva o ochraně základních lidských práv a svobod (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících)
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
ÚPD	Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte)
Úmluva o styku s dětmi	Úmluva o styku s dětmi (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi)

Obsah

1 Úvod	7
2 Právo na styk s dítětem	10
2.1 Obecné vymezení práva na styk s dítětem	10
2.2 Specifika přeshraničního styku	14
3 Mezinárodní příslušnost soudu	18
3.1 Mezinárodní prvek při určování příslušnosti soudu	19
3.2 Pojem obvyklého pobytu jako relevantního kritéria pro případy určení příslušnosti v přeshraničních sporech ve věcech rodičovské odpovědnosti	20
4 Brusel IIa	25
4.1 Obecná příslušnost	27
4.2 Zachování příslušnosti podle předchozího obvyklého pobytu dítěte	27
4.3 Příslušnost v případech únosu dítěte	28
4.4 Navrácení dítěte	29
4.5 Pokračování příslušnosti	31
4.6 Příslušnost založená na přítomnosti dítěte	32
4.7 Zbytková soudní příslušnost	33
4.8 Postoupení věci k projednání vhodněji umístěnému soudu	33
5 Brusel IIb	35
5.1 Obecná příslušnost	39
5.2 Zachování příslušnosti ve vztahu k právu na styk s dítětem	39
5.3 Příslušnost v případech protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte	40
5.4 Volba soudu	41
5.5 Příslušnost založená na přítomnosti dítěte	42
5.6 Přenesení příslušnosti na soud jiného členského státu	43
5.7 Žádost soudu členského státu, který není příslušný, o přenesení příslušnosti	44
5.8 Zbytková příslušnost	45

5.9 Předběžná opatření včetně opatření zajišťovacích v naléhavých případech.....	45
5.10 Předběžné otázky	47
6 Závěr	48
Bibliografie	50
Odborná literatura	50
Legislativa a související dokumenty	51
Judikatura.....	52
Abstrakt.....	53
Abstract.....	54
Klíčová slova	55
Keywords	56

1 Úvod

Vzhledem ke stále větší míře globalizace dochází k většímu a rychlejšímu propojování lidí po celém světě. Tento proces má za následek mimo jiné i více partnerských dvojic, kde každý z partnerů je jiné státní příslušnosti, případně jsou oba partneři sice stejné státní příslušnosti, ale společně se rozhodnou přestěhovat do cizí země a zde pobývat. Další alternativou může být, že každý z partnerů žije v jiném státě anebo oba žijí společně ve státě, jehož státním příslušníkem je pouze jeden z partnerů. Toto s sebou přináší nejen klady, ale také jisté zápory, zvláště pokud v daném vztahu dojde k narození dítěte a tím k založení rodiny. Ať už se jedná o dítě, které se narodilo mimo manželství či dítě, které se sice narodilo do manželství a jeho rodiče se posléze rozvedli, je potřeba, aby tomuto dítěti, ale i jeho rodičům, byla zachována veškerá práva, která s jejich životní rolí souvisí.

Podle statistik Evropského statistického úřadu, běžně nazývaného jako Eurostat, vzrostla míra rozvodovosti v EU mezi lety 1965-2017 z počtu 0,8 rozvodu na 2 rozvody na 1 000 obyvatel. Počet sňatků naopak ve stejném období klesl téměř o 50 %.¹ S nižším počtem manželství souvisí i vyšší počet dětí narozených mimo tento svazek, jejichž podíl narostl k roku 2018 na 42,4 % v rámci EU.²

Na základě výše uvedených statistik lze konstatovat, že úprava poměrů rodiče a dítěte je již v současnosti velmi frekventovaným tématem, které čím dál více rezonuje společností. Úprava styku s dítětem v případě rozpadu mezinárodního vztahu má však svoje specifika, a to ať už se jedná o rozpad manželství či nesezdaného soužití páru, kdy se nezřídka stává, že se jeden z rodičů odstěhuje zpět do země, ze které pochází. Stanovení styku s dítětem v přeshraničních řízeních je velmi důležité, a především problematické téma. Zejména při určování mezinárodní příslušnosti, tedy otázky, který soudní či jiný orgán³ a které země bude oprávněn řešit záležitost stanovení styku s dítětem v řízení s mezinárodním prvkem.

Práce se tedy bude mimo jiné zabývat analýzou zmíněné úpravy určení příslušnosti orgánu, jenž je nadán pravomocí ve věci stanovení styku rozhodnout, a to v kontextu nařízení EU. Právě na území EU došlo se zrušením vnitřních hranic a vytvořením oblastí volného

¹ Podrobněji srov. *Marriage and divorce statistics: Crude marriage and divorce rates, EU27, 1965-2017* [online]. Eurostat [cit. 2020-12-11]. ISSN 2443-8219. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage.

² *Marriage and divorce statistics: A rise in births outside marriage* [online]. Eurostat [cit. 2020-12-11]. ISSN 2443-8219. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage.

³ Pro účely této práce, kde se mluví o soudech či soudních orgánech, myslí se tím i jiné orgány, zejména ty správní, které mají v jednotlivých členských zemích obdobnou pravomoc rozhodovat ve věcech styku s dítětem jako orgány soudní.

pohybu osob k opravdu zvýšené mobilitě občanů EU a tím i k většímu propojování lidí z různých členských zemí. V práci bude věnována pozornost jak úpravě *de lege praeterita*, kterou je nařízení Brusel IIa⁴, tak *de lege lata*, čímž je nařízení Brusel IIb⁵. Tyto dvě úpravy budou porovnány mezi sebou⁶. Nejprve však bude proveden krátký exkurz do práva na styk s dítětem.

Autorka v práci zkoumá odpověď na otázku, zda s novou právní úpravou určení příslušnosti došlo ke zpřehlednění, upřesnění a zefektivnění přeshraničního řešení sporů ve věcech rodičovské odpovědnosti, neboť toto bylo cílem přepracování nařízení Brusel IIa v nově účinné nařízení Brusel IIb. Vzhledem k relativně krátké době účinnosti nařízení Brusel IIb⁷ je autorka toho názoru, že je to téma víceméně nové a poměrně neprozkoumané. V České republice (dále jen „ČR“) se výkladu Bruselu IIb doposud nevěnuje žádná ucelená publikace, v rámci EU se jich již pár vyskytlo, ale i tak je toto téma považováno za čerstvé. Je třeba podotknout, že bude chvíli trvat, než bude vydána určitá literatura a případně i judikatura ohledně revidovaného nařízení Brusel IIb. Autorka proto vyvíjí snahu komparovat uvedené nařízení s Bruselem IIa alespoň subjektivně, ze svého úhlu pohledu, a to z důvodu právě absence dostupné literatury a judikatury související s Bruselem IIb.

V práci je zahrnuto vícero typů vědeckých metod, konkrétně tyto: deskripce, analýza a komparace. Deskriptivní metoda je užita v souvislosti s popisem práva styku s dítětem a také u jednotlivých příslušností daných dvěma výše zmíněnými evropskými nařízeními. Dále autorka pomocí analýzy zkoumá převážně výklad pojmu obvyklého pobytu dítěte jako relevantního kritéria pro určení mezinárodní příslušnosti soudů, dále preambule nařízení a úmluv, které v sobě obsahují důvody pro přijetí dané právní úpravy, a také zprávy či příručky ohledně uplatňování jednotlivých právních předpisů vydaných různými orgány EU. Analytické metody je užito taktéž v rámci rozboru jednotlivých mezinárodních příslušností. Velký důraz bude kladen na metodu komparace. V prvním případě se bude jednat o obecné porovnání dvou předpisů upravujících příslušnosti ve věcech styku s dítětem, tedy bude rozebrán vztah novely vůči původně účinné úpravě a důvod jejího přijetí. V druhém případě pak budou porovnány provedené změny u jednotlivých druhů příslušností v rámci nově platného nařízení Brusel IIb.

Práce obsahuje úvod, 5 dalších kapitol a závěr. Kapitola 2. pojednává stručně o právu na styk a specifikách styku přeshraničního. Kapitola 3. přináší objasnění, co to je příslušnost

⁴ Úř. věst. L 338/1, 23. 12. 2003.

⁵ Úř. Věst. L 178/1, 2. 7. 2019.

⁶ Tyto dva právní předpisy nesou v různých zemích různá označení. Bližší k této problematice srov. pozn. pod čarou č. 63 a 81.

⁷ Toto nařízení je účinné něco málo přes rok, od 1. 8. 2022.

a jaká jsou specifika příslušnosti mezinárodní, přičemž dále vysvětluje pojem obvyklého pobytu dítěte, jenž je stěžejním pojmem pro případy určení příslušnosti v přeshraničních sporech ve věcech rodičovské odpovědnosti. Kapitola 4. se zabývá nařízením Brusel IIa, důvody jeho přijetí a jednotlivými druhy příslušnosti dle tohoto nařízení. V kapitole 5. je zpracováno přepracované a doplněné znění předpisu z předchozí kapitoly, tj. nařízení Brusel IIb. V kapitole jsou řešeny důvody pro jeho vytvoření a přijetí. Kapitola též podrobně zpracovává provedené změny, které nařízení Brusel IIb přineslo. Podrobněji kapitola analyzuje jednotlivé příslušnosti s těmi, které byly upraveny Bruselem IIa, Zvláštní pozornost je věnována těm, které se z nějakého důvodu od původně stanovených příslušností liší, a to ať už jen názvem, obsahově, případně se jedná o zcela nově přidané příslušnosti do Bruselu IIb.

Cílem práce je tedy prvně vymezit, co se rozumí pojmem právo na styk s dítětem a jaká jsou specifika styku přeshraničního, dále obecně zanalyzovat určování mezinárodní příslušnosti ve věcech styku s dítětem, přičemž zde bude věnována zvláštní pozornost pojmu obvyklý pobyt dítěte, jenž je zásadním kritériem právě pro určování příslušnosti. Konečně si práce klade za cíl zmapovat vývoj mezinárodní příslušnosti v kontextu nařízení EU, popsat důvody přijetí nařízení Brusel IIa a Brusel IIb, jakož i rozebrat jejich vzájemný vztah a dále se zaměřit na jednotlivé druhy příslušností postupně upravené v nařízeních Brusel IIa a Brusel IIb a dojít k závěru, či se jejich přepracováním stala úprava mezinárodní příslušnosti opravdu přehlednější a přispívá tak ke zlepšení její aplikace a ke zrychlení přeshraničních soudních řízení.

2 Právo na styk s dítětem

Právo na styk s dítětem patří mezi složky rodičovské odpovědnosti. Dalšími složkami mohou být např. právo zastupovat dítě v jeho záležitostech, správa jmění dítěte, právo zajišťovat výchovu a vzdělání dítěte, právo pečovat o zdraví dítěte a dále také o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, a další. Pojem rodičovské odpovědnosti⁸ je pojmem, který je užíván hlavně v České republice, v ostatních zemích EU se namísto odpovědnosti vyskytuje spíše pojem péče, případně moci.⁹

2.1 Obecné vymezení práva na styk s dítětem

Právo styku je jedno ze základních rodinných práv, a to nejen ze strany rodiče, ale i ze strany dítěte. Samozřejmě zde současně vzniká i povinnost styku, jež může být soudními orgány uložena a vymáhána. Vymáhání může být však v kontextu práva na styk sporadické, neboť ve chvíli, kdy rodič nebo dítě, případně oba, nechtějí s tím druhým trávit čas, je těžké dosáhnout cíle tohoto institutu, a to kvalitně stráveného společného času vedoucího k prohlubování rodinných vazeb. Ovšem i tak je členským státům kladeno za úkol se v co možná nejvyšší možné míře zasadit o to, aby osobní styk mezi dítětem a rodičem pravidelně probíhal, a hlavně aby jim byl vůbec umožněn.

Právo styku by se dalo ve zkratce definovat jako právo pravidelného osobního kontaktu mezi rodičem a dítětem.¹⁰ Co přesně je touto „definicí“ myšleno, bude rozvedeno níže.

Právo na styk je upraveno v několika právních předpisech. Na evropské úrovni je možno jeho regulaci najít předně v EÚLP, kde čl. 24 odst. 3 stanoví, že „každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy“. Dalším velice důležitým právním předpisem, ve kterém jsou regulována práva dětí, včetně práva na styk, je ÚPD. Právo na styk s dítětem je konkrétně upraveno v čl. 9 odst. 3 ÚPD a zní: „Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.“, a dále v čl. 10 odst. 2, věta první ÚPD, která říká: „Dítě, jehož rodiče pobývají v různých státech, má až na výjimečné okolnosti právo udržovat pravidelné osobní kontakty a přímé styky s oběma rodiči.“ Kromě toho je právo na styk regulováno také samostatnou úmluvou, a to Úmluvou o styku s dětmi, která již ve své

⁸ V dřívější právní úpravě bylo možno se setkat s termínem zodpovědnost, jenž je synonymem k současně užívanému pojmu odpovědnost.

⁹ Podrobněji k tomu srov. ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-179-3., str.63.

¹⁰ Styk může probíhat i mezi dítětem a osobami odlišnými od rodičů, srov. dále.

preambuli uznává právo dítěte na styk s oběma rodiči,¹¹ a to tak, že deklaruje, že dítě, jež je odděleno od jednoho nebo obou rodičů má právo na zachování pravidelných osobních vztahů a přímého styku s oběma rodiči, a to i v případech, kdy rodiče dítěte žijí v různých státech. Dále Úmluva o styku s dětmi především vymezuje definici styku, uvádí všeobecné zásady pro vydávání rozhodnutí o styku, stanovuje vhodné ochranné nástroje a záruky k zajištění řádného uplatňování styku a zavádí spolupráci mezi orgány, jež mají pravomoc rozhodovat o styku, čímž se zde projevuje snaha klást důraz na prosazování a zlepšování styku mezi dětmi a jejich rodiči. I v této úmluvě je možno nalézt článek, který nám jasně stanoví, že „*dítě a jeho rodiče mají právo navázat a udržovat vzájemný pravidelný styk*“, a že „*tento styk lze omezit nebo vyloučit pouze tam, kde to je nezbytné v nejlepším zájmu dítěte*“, a tím je čl. 4 odst. 1 a 2 Úmluvy o styku s dětmi.

V neposlední řadě je právo na styk upraveno také vnitrostátními předpisy jednotlivých členských zemích EU. Pro příklad, Česká republika (dále jen „ČR“), má toto právo zakotveno jednak v Listině základních práv a svobod¹² (dále jen „LZPS“), a to v čl. 32 odst. 4, který stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů, a naopak děti mají na tuto péči a výchovu od rodičů právo. Zároveň se v něm lze dočíst, že veškerá práva rodičů lze omezit pouze soudně a pouze na základě zákona. Zvláště pak nemůže být dítě jen tak svévolně odloučeno od rodičů, aniž by toto rozhodnutí nebylo vyneseno soudem a nevycházelo právě z důvodů v zákoně uvedených. Dalším českým vnitrostátním předpisem regulujícím styk s dítětem je např. občanský zákoník¹³ (dále jen „OZ“) který v § 858 vymezuje složky rodičovské odpovědnosti, přičemž jednou z nich je právě právo udržování osobního styku s dítětem. Důležitost tohoto práva byla vyzdvihnuta mimo jiné doslovným zakotvením v textu § 858 OZ, neboť jinak se jedná o výčet pouze demonstrativní, tedy si lze dovodit i další práva a povinnosti spadající pod rodičovskou odpovědnost než pouze ty, které jsou zde vymezeny.

Z výše uvedeného proto vyplývá, že jak rodiče, tak děti, mají shodná práva i povinnosti stran vzájemného styku, a to tak, aby styk probíhal v co možná nejvyšší možné míře. Styk prohlubuje rodinné pouto, umožňuje druhému rodiči podílet se na výchově dítěte a prohlubují se tím sociální a citové vazby¹⁴ mezi dítětem a druhým rodičem, se kterým dítě nežije, a mimoto také s rodinou ze strany nepečujícího rodiče. Dítě získává stykem s oběma rodiči hlubší

¹¹ Tímto textem odkazuje Úmluva o styku s dětmi na EÚLP a ÚPD.

¹² Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky, v platném znění.

¹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III ÚS 2298/15.

povědomí o svém původu a o svých předcích. Dává se mu tím možnost zachovat si svoji totožnost a rodinné svazky.

Za styk se v tomto případě považuje buď styk mezi dítětem a rodiči nebo styk mezi dítětem a jinými osobami než rodiči dítěte. Těmito jinými osobami, nebo také osobami odlišnými od rodičů, jsou myšleni např. sourozenci či prarodiče dítěte, teta, strýc, bratrance nebo sestřenice a další osoby, které nemusí být vyloženě ani součástí rodiny daného dítěte, ale může jít o osoby blízké tomuto dítěti. Tito však působí spíše podpůrně, a proto bude řešen zejména styk rodičů a dětí.

Stykem dítěte a rodiče se rozumí pravidelný vzájemný kontakt, který je v nejlepším zájmu dítěte a který lze omezit pouze, pokud je to nezbytné, a opět pouze z hlediska, pokud se jedná o rozpor s nejlepším zájmem tohoto dítěte. Nejlepší zájem dítěte je přední zásadou ovládající veškerá řízení, v nichž figuruje dítě, nejen řízení o stanovení styku, a proto je ho třeba mít vždy na paměti a rozhodovat výlučně v souladu s ním. I v případě, že styk s dítětem je problematický, je třeba usilovat o jeho navázání a udržení a zvažovat i jiné varianty styku jako např. styk s dohledem¹⁵ či na neutrální půdě, neboť i tento druh styku může významně přispět k prohloubení kontaktu¹⁶ případně vůbec k jeho navázání za situace, kdy vztah rodič-dítě ještě vůbec nebyl založen či nevznikl.

Definici styku jako takového můžeme najít v Úmluvě o styku s dětmi, konkrétně v čl. 2, písm. a). Stykem dle této úmluvy se rozumí buď pobyt dítěte, které po omezenou dobu zůstane nebo se setká s osobou, se kterou obvykle nežije¹⁷ nebo může jít o jakoukoliv formu komunikace mezi dítětem a touto osobou. Pod tuto formu lze podřadit například telefonní kontakt nebo kontakt skrze email či sociální síť. V neposlední řadě styk znamená i poskytnutí informací nepečujícím rodiči či osobě, se kterou dítě nežije o dítěti, stejně jako poskytnutí informací dítěti o této osobě. Jedná se o vzájemnou informační povinnost obou rodičů, případně dalších osob.

Pobyt dítěte nebo setkání s osobou, se kterou obvykle dítě nežije, v tomto případě s nepečujícím rodičem, se nazývá stykem přímým. Tímto stykem dochází k nejlepší vzájemné interakci mezi dítětem a nepečujícím rodičem. Rodič může vykonávat všechna práva mu náležející a zároveň tak může činit i dítě vůči svému rodiči. Vzájemným osobním kontaktem

¹⁵ Tedy s účastí třetí osoby, nikoliv druhého rodiče.

¹⁶ Čl. 4 Úmluvy o styku s dětmi.

¹⁷ Tedy s druhým rodičem, případně s jinými osobami výše zmíněnými.

se nejlépe rozvíjejí vztahy v rodině, jako i s osobami blízkými. Nepečující rodič má možnost své dítě vychovávat i skrze svou přítomnost a jít mu tak příkladem.¹⁸

Oproti tomu komunikace jakoukoli jinou formou se považuje za styk nepřímý. Tento styk přichází v úvahu až v případě, že z nějakých důvodů nelze styk provést osobně. Z toho plyne, že primárně je nutné usilovat o styk přímý, osobní, tzv. tváří v tvář. Důvodem pro styk nepřímý může být například i právě velká vzdálenost mezi dítětem a nepečujícím rodičem v případech přeshraničního styku, kdy není možné provést styk přímý anebo by takový styk byl spojen s velkými obtížemi, např. v podobě vysokého finančního zatížení či nemožnosti cestovat přes hranice kvůli zdravotní indispozici jedince. Současně se však může v případě nepřímého styku jednat také o pouhou doplňující formu styku ke styku přímému, neboť dítě má právo se svými rodiči komunikovat podle svého uvážení. Samozřejmě za předpokladu, že jeden z rodičů nebude mít právo styku či celkově rodičovskou odpovědnost omezeny soudem, nebo se např. nebude nacházet ve vězení, kde je možnost kontaktu a komunikace s okolním světem také určitým způsobem redukována, avšak nikoliv celkově znemožněna.¹⁹

Zejména starší děti by měly mít možnost si určovat frekvenci jak styku nepřímého, tak výrazně ovlivňovat časové možnosti a rozpětí styku přímého. Obecná věková hranice, kdy se dítě považuje za starší, které je schopné utvořit si na věc vlastní názor a tento projevit, se pohybuje kolem 12 let.²⁰ Nikdo by neměl dítěti staršímu 12 let určovat, kdy a na jak dlouho může zavolat svému rodiči, opět s výhradou omezení kontaktu soudem, avšak i to by mělo být přiměřené okolnostem. Autorka je toho názoru, že pokud by dítě i nerezidentní rodič trvali na kontaktu, pak by alespoň ve formě nepřímého styku povolen být měl.

Co se týče třetí formy styku, kterou je v tomto případě ona vzájemná informační povinnost, panuje názor, že se nejedná toliko o formu styku jako spíše o doplňkovou složku jak pro výkon práva na styk, tak celkově pro řádný výkon všech složek rodičovské odpovědnosti. Tato informační povinnost slouží mimo jiné k tomu, aby oba rodiče byli schopni vykonávat rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě a v nejlepším zájmu dítěte. Obsahem vzájemné informační povinnosti bývají zásadně údaje o zdravotním stavu dítěte, jeho chování, prospěchu ve škole, jeho koníčcích atd.²¹

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2012, sp. zn. II. ÚS 868/12.

¹⁹ Pro zajímavost problematice styku dítěte a rodiče, který je ve výkonu trestu odnětí svobody se věnuje mimo jiné i úřad českého veřejného ochránce práv. V podrobnostech srov. Zpráva veřejného ochránce práv ze dne 13. 11. 2023, sp. zn. 4353/2022/VOP/TK, č. j.: KVOP-39853/2023, o šetření z vlastní iniciativy a doporučení ve věci kontaktů dětí a rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody.

²⁰ Výše hranice se může lišit stát od státu, proto autorka vzala v potaz hranici, okolo které se pohybují státy střední Evropy jako např. ČR, Slovensko či Německo.

²¹ V podrobnostech srov. ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-179-3, str. 143-144.

Rozsah a způsob styku záleží buď na dohodě rodičů anebo na rozhodnutí soudu. Soudy by rodiče měly zpravidla vést k dohodě o styku, neboť tím budou s největší pravděpodobností nejlépe ochráněna jak práva obou rodičů, tak bude vyhověno nejlepšímu zájmu dítěte. Zájem dítěte je však nejdůležitějším parametrem i v případě, kdy soud musí rozhodovat autoritativně. Jak již bylo výše uvedeno, dítěti by měl být dán prostor pro vyjádření se ohledně rozsahu a způsobu styku, neboť dítě je subjektem, kterého se předně toto právo týká. Stát má pouze za úkol, aby rodič s dítětem dostali šanci styk navázat a dále rozvíjet, a to v určitém „rozumném kontextu“ a s přihlédnutím mimo jiné k chování rodiče a přání dítěte.²² Jak již bylo výše zmíněno, kritérium nejlepšího zájmu dítěte se může projevovat mimo jiné v tom, že pokud už je dítě na určité úrovni rozumové a volní vyspělosti, tak může zásadním způsobem ovlivňovat rozsah a způsob styku s nepečujícím rodičem podle svého přání a uvážení. Soud má povinnost zjistit názor dítěte, a to s přihlédnutím k jeho věku, od věku 12 let, je soud zpravidla povinen dítě vyslechnout vždy a dbát jeho názoru, v ostatních případech je třeba poznat jeho názor s přihlédnutím k jeho věku a úrovni vyspělosti, a to takovými nástroji, které této úrovni odpovídají a poté rozhodnout, zda-li je dítě již schopno posoudit, co je pro něj nejlepší. Zjištěný nejlepší zájem dítěte však musí být brán na zřetel spolu s přihlédnutím k časovým možnostem obou rodičů a celkově jejich schopnostech se o dítě postarat. Zásadně však platí, že by oba rodiče měli mít stejné možnosti setkávat se s dítětem, myšleno, že by jim mělo být umožněno stýkat se s dítětem ve stejné míře, a to pokud možno stejně často a stejně dlouhou dobu.

2.2 Specifika přeshraničního styku

Přeshraniční styk vykazuje určitá specifika. Jeho uznání, prosazení, rozhodnutí o něm, a zvláště provedení je značně komplikované narozdíl od styku probíhajícího uvnitř jednoho státu. Zároveň přeshraniční styk probíhá za předpokladu, že v jeho rámci existuje určitý mezinárodní prvek. Tento prvek spočívá nejčastěji v subjektu právního vztahu, ve skutečnosti, která je právně významná pro vznik a existenci právního vztahu anebo v předmětu právního vztahu.²³

Pokud jde o samotné rozhodnutí ohledně styku a jeho následného výkonu je třeba, aby mezi státy panoval vysoký stupeň důvěry v jejich justiční systémy. Určitá obava, zda lze věřit orgánům druhé země, panuje v případě, že se jedná o státy, kdy alespoň jeden z nich není členem EU a zároveň není ani signatářem některé z úmluv upravujících styk s dítětem či tyto

²² Nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III ÚS 2298/15.

²³ Podrobněji k problematice mezinárodního prvku srov. podkapitola 3.1 Mezinárodní prvek při určování příslušnosti soudu.

dva státy mezi sebou nemají uzavřenou mezinárodní smlouvu o stanovení styku. Na úrovni EU však není třeba zkoumat, zda mají mezi sebou členské státy uzavřené bilaterální či dokonce multilaterální dohody, neboť státy se v oblasti styku řídí nařízenými EU a úmluvami, které ratifikovaly.

V EU panuje shoda na tom, že je potřeba prosazovat i přeshraniční styk, a proto se orgány EU snaží zavádět a prosazovat společné zásady pro styk s dětmi, jež mají napomáhat rychlejšímu a bezpečnějšímu provedení přeshraničních styků a zároveň usnadnit aplikaci mezinárodních právních nástrojů v této oblasti.²⁴ Provedením se rozumí nejen průběh jako takový, tedy vykonatelnost rozhodnutí ohledně styku s dítětem, ale i jeho ukončení, tzn. navrácení dítěte zpět k pečujícímu rodiči a předejití případnému odvezení dítěte, nebo-li mezinárodnímu únosu dítěte.²⁵

Na území EU je přeshraniční styk o to snadnější, jelikož ve vnitřním prostoru EU neexistují hranice, není třeba občany kontrolovat, neboť zde funguje tzv. Schengenský prostor, tedy možnost volného pohybu občanů po celém území EU, aniž by tyto osoby musely podstupovat hraniční kontroly.²⁶

V případě mezinárodního styku by měly mimo důvěry mezi jednotlivými členskými státy EU fungovat také určité pojistky ohledně provedení styku a navrácení dítěte²⁷ zabraňující mezinárodním únosům dětí, jichž v posledních letech vzhledem k rostoucímu počtu mezinárodních vztahů a následných rozvodů či rozchodů také přibývá.

Ochranné nástroje a záruky lze dělit do dvou kategorií, a to podle toho, jestli mají napomáhat výkonu styku či navrácení dítěte zpět do místa jeho obvyklého pobytu. V čl. 10 odst. 2, písm. a) Úmluvy o styku s dětmi lze najít ochranné nástroje a záruky pro řádný výkon styku, jimiž jsou např. dohled nad stykem, povinnost osoby uhradit náklady spojené s cestou a ubytováním dítěte,²⁸ složení kauce osobou, se kterou dítě obvykle bydlí z důvodu, aby osobě usilující o styk nebylo v tomto styku bráněno anebo lze uložit osobě, se kterou dítě obvykle bydlí, pokutu, pokud tato odmítá plnit rozhodnutí o styku s dítětem. V čl. 10 odst. 2, písm. b) Úmluvy o styku s dětmi jsou dále vymezeny ochranné nástroje a záruky pro navrácení dítěte zpět, a to např. odevzdání cestovního dokladu či průkazu

²⁴ Preambule Úmluvy o styku s dětmi.

²⁵ Mezinárodním únosem je myšleno neoprávněné přemístění (dříve odebrání) nebo zadržení dítěte mimo stát jeho obvyklého pobytu bez souhlasu druhého rodiče či soudu, srov. čl. 2 odst. 11 a kapitola III nařízení Brusel IIb.

²⁶ S určitými výjimkami jako je např. Bulharsko, Rumunsko, které jsou sice členy EU, ale nepatří do Schengenského prostoru. Naopak existují i státy, jež sice nejsou členskými státy EU, ale do Schengenského prostoru patří, těmi jsou např. Norsko, Švýcarsko.

²⁷ Preambule Úmluvy o styku s dětmi a dále je jejich demonstrativní výčet uveden v čl. 10 této úmluvy.

²⁸ Případně tyto náklady uhradit také osobě toto dítě doprovázející.

totožnosti či předložení dokladu o tom, že osoba usilující o styk uvědomila příslušný konzulární úřad o tomto odevzdání po dobu průběhu styku, finanční záruka, zástava majetku, závazky či prohlášení učiněná před soudem, povinnost osoby, která uplatňuje právo styku s dítětem, se pravidelně s dítětem dostavovat k příslušnému orgánu, jako je orgán péče o mládež nebo policejní stanice v místě, kde se má právo styku vykonat, povinnost osoby usilující o styk předložit doklad vystavený státem, kde se má právo styku s dítětem vykonat, potvrzující uznání rozhodnutí a prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí o výchově a styku, a to buď před vydáním rozhodnutí o styku nebo před začátkem styku, stanovení podmínek souvisejících s místem, kde se má právo styku vykonat, a případně povinnost zaregistrovat zákaz toho, aby dítě opustilo území státu, kde se vykonává právo styku, do národního nebo hraničního informačního systému.

Jednou z pojistek může být také souhlas druhého rodiče s tím, že dítě opustí zemi a po určité době se opět vrátí zpět, a to v případě, že styk není upraven rozhodnutím soudu, ale jedná se čistě o dohodu mezi rodiči. Tento souhlas může být udělen i v případě, že sice existuje rozhodnutí soudu upravující styk s dítětem, ale rodiče se nad rámec tohoto rozhodnutí dohodli např. i jednorázově, na úpravě styku, případně se může jednat o dohodu rodičů, která byla posléze potvrzena rozhodnutím soudu. V každém případě by tento souhlas měl být nejlépe písemný, z důvodu pozdější lepší vymahatelnosti návratu dítěte zpět do země, kde se nachází místo jeho obvyklého pobytu.²⁹

Další, co musí fungovat v případech přeshraničních styků, je mezinárodní kooperace mezi orgány jednotlivých zemí. Spolupráce těchto orgánů je nutná hlavně z důvodu urychlení a zjednodušení řízení týkajících se právě přeshraničního styku a dále také jeho průběhu. Musí spolu navzájem komunikovat, sdělovat si údaje ohledně vedených řízeních, předávat si žádosti příslušných orgánů o informace ohledně právního a skutkového stavu probíhajících řízení, přijímat vhodné kroky ke zjištění místa obvyklého pobytu dítěte, neboť tento je kritériem důležitým pro určení mezinárodní příslušnosti soudu, který má ve věci rozhodnout a dále mají tyto orgány napomáhat dětem, rodičům, ale i dalším osobám, jež mají rodinná pouta s dítětem, při zahajování řízení ve věcech přeshraničního styku.³⁰

V neposlední řadě je potřeba, aby jednotlivé státy měly zavedený systém, podle nějž budou uznávat či vykonávat rozhodnutí ohledně styku vydaná v ostatních zemích, případně

²⁹ Vysvětlení, co je to obvyklý pobyt srov. níže v podkapitole 3.2 Pojem obvyklého pobytu jako relevantního kritéria pro případy určení příslušnosti v přeshraničních sporech ve věcech rodičovské odpovědnosti.

³⁰ Čl. 12 a 13 Úmluvy o styku s dětmi.

aby stanovily řízení, ve kterých by tato rozhodnutí uznávaly eventuálně prohlásily jejich vykonatelnost na svém území.³¹

Toto vše výše zmíněné napomáhá snadnějšímu průběhu styku s dítětem, konkrétně tedy vykonatelnosti rozhodnutí o styku a zároveň také navrácení dítěte zpět do místa obvyklého pobytu v případech přeshraničních styků, aniž by došlo k únosu dítěte mimo stát jeho obvyklého pobytu.

³¹ Čl. 14 Úmluvy o styku s dětmi.

3 Mezinárodní příslušnost soudu

Příslušnost je jednou ze základních procesních podmínek, jež je třeba naplnit, aby soudní orgán mohl ve věci rozhodnout. Příslušností se v právu rozumí určení toho, který soudní orgán je kompetentní konkrétní věc projednat a rozhodnout. Příslušnost se dá dělit na věcnou, funkční a místní. Věcná nám určuje, který orgán věc projednává a rozhoduje v prvním stupni, funkční se pak zabývá tím, který orgán má pravomoc rozhodnout o opravném prostředku proti rozhodnutí orgánu v prvním stupni. Místní příslušnost stanovuje již konkrétní orgán v soustavě věcně příslušných soudních orgánů, a to dle teritoriálních hledisek.³²

Mezinárodní příslušnost je specifická tím, že se nezabývá výše zmíněným určením konkrétního soudu, ale pouze vyhrazením, který soudní orgán a kterého státu, se má věc v případě mezinárodních sporů zabývat.³³ Mezinárodní příslušnost tak řeší pouze to, zda se má přeshraniční spor rozhodovat např. v Německu nebo v ČR, případně celkově mimo území EU. Určení příslušnosti konkrétního soudu dané země již předpisy upravující mezinárodní příslušnost ponechávají na právních řádech jednotlivých členských zemích a jejich hierarchii soudních orgánů.³⁴

Pro pořádek je ještě třeba zmínit, že mezinárodní příslušnost je často označována též jako mezinárodní pravomoc. V podstatě se jedná o dva stejné pojmy, které oba vymezují soudní moc jednoho státu vůči soudní moci státu druhého,³⁵ tedy není zásadní rozdíl, zda je užito pojmu pravomoci či příslušnosti. Pokud by však mělo být trváno na jejich rozlišení, toto může být provedeno dle právní normy, podle které je oprávnění k rozhodnutí věci vyvozováno. V případě českého zákona o mezinárodním právu soukromém³⁶ (dále jen „ZMPS“) je užíváno pojmu pravomoci, kdežto nařízení EU obsahují výlučně pojem příslušnost.³⁷ Tento jazykový problém se ovšem vyskytuje pouze v ČR, v ostatních členských zemích nikoliv.³⁸

³² Srov. ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-279-3, str. 53-66.

³³ Srov. MALACKA, Michal, RYŠAVÝ, Lukáš. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: Úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. vydání. Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-519-7, str. 241-242.

³⁴ Případně hierarchii jiných orgánů, pokud jsou oprávněny rozhodovat určité druhy sporů, jak již bylo zmíněno výše.

³⁵ Srov. MALACKA, Michal, RYŠAVÝ, Lukáš. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: Úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. vydání. Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-519-7, str. 241.

³⁶ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v platném znění.

³⁷ Srov. Srov. MALACKA, Michal, RYŠAVÝ, Lukáš. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: Úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. vydání. Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-519-7, str. 241.

³⁸ Vzhledem k evropsky zaměřené terminologii práce bude užíván pojem, se kterým pracují evropská nařízení, tedy pojem mezinárodní příslušnost.

3.1 Mezinárodní prvek při určování příslušnosti soudu

Mezinárodním neboli přeshraničním sporem je takový spor, kdy subjekty pocházejí z různých zemí, eventuálně se zde nachází jiný mezinárodní prvek, jenž zakládá přeshraniční spor. Obecně tímto prvkem tak může být určitá teritoriální či místní vazba stran či předmětu sporu k cizímu státu, jako příklad lze uvést bydliště nebo obvyklý pobyt, který se nachází v zahraničí, a to ať už u jedné strany, anebo u obou. Dále mezinárodní prvek zakládá také místo polohy nemovitosti či movitosti v zahraničí, anebo i skutečnost, která je právně významná pro vznik a existenci právního vztahu, která se udála v cizím státě. Tímto může být třeba místo plnění nebo místo jednání. Dále lze spatřovat mezinárodní prvek v osobních vlastnostech stran jako je státní příslušnost cizího státu anebo v projevech jejich vůle, kdy je možno se např. v určitých oblastech domluvit na sjednání prorogační dohody ohledně mezinárodní příslušnosti. Další skutečností, jenž zakládá přeshraniční prvek je existence určitého zahraničního rozhodnutí, které poté vyvolává účinky například v podobě uznání a výkonu tohoto zahraničního rozhodnutí v tuzemsku. V případě průběhu řízení lze mezinárodní prvek spatřovat také za situace, kdy je třeba v určitém řízení vyslechnout svědka z ciziny či opatřit jiné důkazy, jež se nacházejí v cizí zemi anebo do této jiné země doručovat důležité listiny.³⁹ Tomuto se říká přeshraniční mezinárodní právní pomoc.

Ve věcech rodičovské odpovědnosti je tento mezinárodní prvek dán převážně právě zmíněnými subjekty, konkrétně pak dítětem, které má zásadní postavení v oblasti rodičovské odpovědnosti. Případně lze u rodinněprávních věcí polemizovat také o mezinárodním prvku daným místem jednání, které může spočívat např. v usazení se v určitém státě odlišném od státu, ze kterého jedinec pochází, tedy v zákonné změně obvyklého pobytu.

Mezinárodní prvek v mezinárodním právu soukromém procesním bývá často označován také jako hraniční určovatel. Jedná se o podobný problém, jako tomu bylo v případě rozlišení mezinárodní pravomoci a příslušnosti. V podstatě jsou to dva stejné pojmy. Avšak pojem hraničního určovatele se užívá spíše jako skutečnost při určování rozhodného práva určitého orgánu než jako ekvivalent pro mezinárodní prvek v mezinárodním právu soukromém procesním. Autorka však má za to, že je potřeba zmínit možnost setkání se i s tímto označením mezinárodního prvku v procesu.

³⁹ K vymezení mezinárodního prvku v mezinárodním právu soukromém procesním srov. MALACKA, Michal, RYŠAVÝ, Lukáš. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: Úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. vydání. Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-519-7., str. 212.

3.2 Pojem obvyklého pobytu jako relevantního kritéria pro případy určení příslušnosti v přeshraničních sporech ve věcech rodičovské odpovědnosti

Pro potřeby určení mezinárodní příslušnosti soudních orgánů je třeba si vymezit termín obvyklého pobytu. Pojem obvyklého pobytu, nebo také obvyklého bydliště,⁴⁰ je důležitým výrazem označujícím jedno z relevantních kritérií pro určení mezinárodní příslušnosti soudních orgánů. Je užíván v souvislosti s fyzickou osobou. Je však nutno rozlišovat obvyklý pobyt u dospělého jedince a u dítěte, neboť u dítěte je vždy kladen důraz na jeho nejlepší zájem, tedy i obvyklý pobyt by se měl předně stanovovat podle nejlepšího zájmu dítěte. Také není možné obvyklý pobyt dítěte automaticky stanovovat podle obvyklého pobytu jeho zákonného zástupce, neboť v případě obvyklého pobytu dítěte by se mělo jednat o místo, které je vyložene těžištem života dítěte, a nikoliv jeho zákonného zástupce. Avšak je pravdou, že ve většině případů se v praxi tato dvě místa, tedy obvyklý pobyt dítěte a jeho zákonného zástupce, budou shodovat.⁴¹ Současně je třeba odlišit pojem obvyklého pobytu užívaného v mezinárodním právu rodinném od toho, který je dán pro oblast veřejné služby nebo pro oblast sociálního zabezpečení migrujících pracovníků, neboť v těchto oblastech nejde toliko o nejlepší zájem jedince, jako spíše o rozdělení finanční zátěže mezi členskými státy, a to státem obvyklého pobytu a státem, kde je pracovník zaměstnán.⁴²

Pojem obvyklého pobytu dítěte je možno formulovat jako skutečné místo, kde jsou soustředěny životní zájmy dítěte.⁴³ Doslovná definice tohoto pojmu však není nikde zakotvena. Tím nastává problém v aplikaci obvyklého pobytu v praxi, neboť vnitrostátní soudy si nejsou jisté tím, jak ho mají vykládat. Obrací se tedy často na SDEU s předběžnou otázkou ohledně výkladu tohoto pojmu. V minulosti proto SDEU vydal rozhodnutí, jež jsou brána jako určitá vodítka pro jeho interpretaci. Avšak vydat nějakou jasnou definici obvyklého pobytu se SDEU zdráhá, neboť ten se určuje vždy s ohledem na všechny relevantní okolnosti jednotlivého případu, tedy jde o velmi individuální přístup ke každé z kauz a SDEU zde ponechává pravomoc soudům vnitrostátním, aby se zabývaly těmito okolnostmi. Definice pojmu by zúžila

⁴⁰ Anglický pojem „habitual residence“ (německy „gewöhnliche Aufenthalt“) je do češtiny mnohdy předkládán oběma způsoby, a tedy jak obvyklý pobyt, tak obvyklé bydliště. V posledních letech však v úmluvách a nařízeních převládá spíše pojem obvyklého pobytu, a to převážně z důvodu odlišení tohoto pojmu od pojmů trvalého pobytu a bydliště, proto bude v práci užíváno slovního spojení obvyklý pobyt.

⁴¹ Srov. ŠÍNOVÁ, Renáta, KAPITÁN, Zdeněk a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-397-1.

⁴² V podrobnostech srov. PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-84-7, str. 124.

⁴³ Bod 38 Stanoviska generální advokátky Juliane Kokott ze dne 29. 1. 2009, Sbírnka rozhodnutí 2009-I-02805, dále jen „stanovisko J. Kokott“.

možnosti jeho výkladu, což v rámci EU, kde mají státy odlišné definice pojmů pobyt a bydliště, resp. kde jsou tyto pojmy odlišně užívány, by nebylo optimální.

Určitá měřítka pro posuzování obvyklého pobytu shrnula ve svém stanovisku⁴⁴ k rozhodnutí SDEU⁴⁵ též generální advokátka Julianne Kokott. Na toto stanovisko navázal další generální advokát, Pedro Cruz Villalón, který s výkladem J. Kokott dále pracoval a rozšířil ho, a to ve svém názoru⁴⁶ k dalšímu rozhodnutí SDEU.⁴⁷

Co se týče interpretačních vodítek daných J. Kokott, ta ze slova obvyklý usuzuje na to, že pobyt musí vykazovat určitou míru trvalosti či pravidelnosti⁴⁸. To znamená, že je třeba od obvyklého pobytu odlišit pouhou přítomnost dítěte, jež je až podpůrným kritériem pro určení mezinárodní příslušnosti.⁴⁹ To znamená, že pouhá přítomnost dítěte na území státu se subsidiárně uplatní až v případě, že není možné zjistit jeho obvyklý pobyt v dané zemi či jinde.⁵⁰

Trvání či pravidelnost obvyklého pobytu nejsou nikde stanoveny pevnou lhůtou. To, zda lze pobyt brát za trvalý záleží na okolnostech jednotlivého případu. Těmito okolnostmi mohou být, kromě určité doby strávené v místě nového pobytu, též například věk dítěte nebo rodinné a sociální poměry, o kterých bude pojednáno níže. Zároveň se nemusí jednat o pobyt nepřetržitý, to znamená, že dítě může klidně opustit zemi za účelem dlouhodobější dovolené, tábora nebo návštěvy příbuzných v cizině a nebude to bráno jako změna obvyklého pobytu.⁵¹

Určitou lhůtu v souvislosti se založením nového obvyklého pobytu však lze najít v čl. 8 odst. 1 Bruselu IIb, resp. v době účinnosti Bruselu IIa tomu tak bylo v čl. 9 odst. 1. V těchto člancích se lze dočíst, že v případě zákonného způsobu přemístění či přestěhování dítěte z jednoho členského státu do jiného a získání obvyklého pobytu v tomto novém státě, si mezinárodní příslušnost ponechávají odchylně od čl. 7 odst. 1 Bruselu IIb (resp. čl. 8 odst. 1 Bruselu IIa) po dobu tří měsíců po přestěhování soudy členského státu, v němž dítě doposud žilo, a to v případech potřeby úpravy rozhodnutí o právu na styk s dítětem vydaného v tomto členském státě, pokud zde má nositel práva na styk s dítětem stále obvyklý

⁴⁴ Stanovisko J. Kokott.

⁴⁵ Rozsudek ESD ze dne 2. dubna 2009 ve věci C-523/07 („A“), Sbíрка rozhodnutí 2009-I-02805., dále jen „rozsudek SDEU ve věci C-523/07“.

⁴⁶ Názor generálního advokáta Pedro Cruz Villalóna ze dne 6. prosince 2010, Sbíрка rozhodnutí 2010 Strana I-14309, dále jen „názor P. Cruz Villalóna“.

⁴⁷ Rozsudek SDEU ze dne 22. 12. 2010 ve věci C-497/10 PPU (Barbara Mercredi v. Richard Chaffe), Sbíрка soudních rozhodnutí 2010-I-14309, dále jen „rozsudek SDEU ve věci C-497/10“.

⁴⁸ Bod 14 stanoviska J. Kokott.

⁴⁹ Příslušnost založená na přítomnosti dítěte je upravena v čl. 11 Bruselu IIb (resp. v čl. 13 Bruselu IIa).

⁵⁰ Bod 20 stanoviska J. Kokott.

⁵¹ Tamtéž, bod 42.

pobyt. Z toho vyplývá, že obvyklý pobyt v novém státě lze získat po již relativně krátké době, kterou mohou činit právě pouhé tři měsíce.⁵²

Dalšími kritérii rozhodnými pro určení místa, které lze považovat za místo obvyklého pobytu dítěte jsou rodinná a sociální situace dítěte, záležející v rodinných a sociálních vazbách, kterou jsem odvislé od jeho věku. U kojence či batolete jsou předně brány v potaz jeho nejvyšší rodinné vazby, jako je vazba k matce, dále např. vazba dítěte na otce či případně na oba rodiče dohromady, sourozence, prarodiče nebo další příbuzné. To znamená, že u mladšího dítěte, tedy od narození po cca 4-5 let, je třeba se zabývat spíše vazbami na jeho nejbližší okolí a zároveň vazbami těchto osob, neboť v tomto věku bývá rodina pro dítě to nejdůležitější, co má. Dítě se na ni upíná, čímž z ní tvoří střed veškerých svých zájmů. U starších dětí je třeba přihlídnout navíc k jejich sociálním vazbám ve škole či školce nebo v rámci různých volnočasových aktivit. V neposlední řadě je třeba věnovat pozornost i tomu, jak dítě ovládá jazyk země, ve které pobývá.⁵³

Každopádně při určování místa obvyklého pobytu dítěte je třeba přihlídnout ke všem okolnostem každého případu zvlášť, jak již zde bylo zmíněno.

Dalším zdrojem, kde je možno najít kritéria pro stanovení místa obvyklého pobytu je rozsudek SDEU ve věci C-523/07. Zde SDEU ve výroku 2 tohoto rozsudku uvedl 9 znaků, podle kterých by měl být pojem vykládán. Těmito znaky jsou: trvání, pravidelnost, podmínky a důvody pobytu na území členského státu a přestěhování rodiny do tohoto státu, státní příslušnost dítěte, místo a podmínky školní docházky, jazykové znalosti dítěte a rodinné a sociální vazby dítěte v uvedeném státě. Zároveň je zde stanovena pravomoc vnitrostátních soudů se těmito kritérii zabývat a na základě toho určit místo obvyklého pobytu dítěte s přihlídnutím ke všem konkrétním skutkovým okolnostem v každém jednotlivém případě. Tento rozsudek sice nestanovil jasnou definici pojmu, ale dává vnitrostátním soudům k dispozici takzvaný test, který spočívá v hodnocení výše zmíněných devíti znaků, čímž jim poskytuje rámec pro určování mezinárodní příslušnosti.

Výše zmíněnými měřítky se zabýval také generální advokát Pedro Cruz Villalón, který však řešil případ⁵⁴ dvouměsíčního kojence, který byl přemístěn do nové země svou matkou, a zde pobýval pouze několik dní.⁵⁵

⁵² Tamtéž, bod 43.

⁵³ Bod 47 a 48 stanoviska J. Kokott.

⁵⁴ Rozsudek ve věci C-497/10.

⁵⁵ Dítě bylo přestěhováno do místa nového obvyklého pobytu sice zákonně, neboť matka byla ve chvíli přemístění jediným nositelem rodičovské odpovědnosti, avšak otec s tímto přesunem přesto nesouhlasil a obrátil se na soud. Při sporu, kde má být zahájeno řízení, jestli v Anglii, tedy v zemi, kde dítě dosud žilo, a kam se obrátil otec,

P. Cruz Villalón ve svém názoru uvedl, že rozsudek SDEU ve věci C-523/07 sice stanovil určitý rámec a vodítka pro určování obvyklého pobytu dítěte, nicméně v tomto případě nemohla být tato kritéria pro výklad pojmu aplikována tak, jak je stanovil SDEU ve svém rozhodnutí a shodně tak i generální advokátka J. Kokott ve svém stanovisku k tomuto rozhodnutí, a to z důvodu absence kritéria určitého trvání a pravidelnosti pobytu kvůli velmi nízkému věku dítěte. Tedy bylo potřeba rozsudek SDEU ve věci C-523/07 doplnit, a to tak, že v případě přemístění zákonným způsobem, a v případě možného zisku nového obvyklého pobytu, je potřeba klást stejný důraz také na důvod přemístění dítěte, v tomto případě na záměr matky⁵⁶ a nikoliv jen na určité trvání či pravidelnost pobytu.

Vzhledem k zákonnému přemístění dítěte lze dovodit určitý záměr matky se i s dítětem přestěhovat a usadit se, z čehož je možné usuzovat na založení nového místa obvyklého pobytu.⁵⁷ Je to odlišné od případu, kdy jedinec chvíli pobývá v jiném státě a až posléze se rozhodne se zde usadit. Tady šlo ovšem o záměr usadit se od počátku. Samozřejmě toto kritérium nemůže nutně bez dalšího obstát samotné, ale je potřeba záměr matky⁵⁸ brát v potaz a přikládat mu určitou váhu⁵⁹ a to zejména v případě, že je jediným nositelem rodičovské odpovědnosti a současně se jedná o kojence⁶⁰. Kojenci bývají často velmi závislí na své matce, ta je „středobodem“ jejich dosavadního života a stejně tak mají kojenci předpoklady se rychleji začlenit do nového rodinného a sociálního prostředí⁶¹ protože kolem věku 2 měsíců nevnímají toliko své okolí jako spíše své potřeby a tyto jim zajišťuje nejčastěji právě matka.

Jako další, kdo se zabýval pojmem obvyklého pobytu byl Louis Izaak de Winter, jež ve své knize „*Nationality or Domicile? The present state of affairs*“⁶² došel k závěru, že pobyt krátkého trvání odporuje slovu obvyklý, tedy že pobyt by rozhodně měl trvat po delší dobu, aby mohl být považován za obvyklý a že záměr osoby zdržovat se trvale na místě, jež má být označeno jako místo obvyklého pobytu, není nezbytně nutným předpokladem,

nebo ve Francii, kdy matka s dítětem se přestěhovala na ostrov Réunion, jenž patří pod Francii, kam podala žádost matka, nastal problém určení mezinárodní příslušnosti, neboť nemohlo být užito testu stanoveného rozsudkem SDEU ve věci C-523/07.

⁵⁶ Bod 72 názoru P. Cruz Villalóna.

⁵⁷ Tamtéž, bod 78.

⁵⁸ Obecně rodiče, který se s dítětem přestěhuje.

⁵⁹ Bod 85 názoru P. Cruz Villalóna.

⁶⁰ Tamtéž, bod 86.

⁶¹ Do věku 2 měsíců kojeneček předchází rodinné zázemí nejspíše moc nevnímá, a to zvláště za situace, kdy otec opustil jejich společné bydliště krátce před jeho narozením, tedy dítě žilo od počátku pouze s matkou a lze předpokládat, že na ni bylo velmi vázáno, na rozdíl od svého otce.

⁶² DE WINTER, Louis Izaak. *Nationality or domicile? The present state of affairs*. Online. Leiden: A. W. Sijthoff, Académie de Droit International, Recueil des cours, III, Tome 128 de la collection, 1969. Dostupné z: http://www.uniset.ca/microstates2/louis-izaak-de-winter_nationality-or-domicile.pdf. [cit. 2023-11-05].

který neobstojí sám, neboť k němu musí přistoupit ještě další okolnosti jako např. právě délka pobytu, případně nějaké rodinné či sociální vazby v daném místě. Dalším důležitým milníkem je, že Winter ve své knize přirovnal pojem obvyklého pobytu ke slovu domov, neboť i domov je místem, které je považováno za centrum rodinného, sociálního a soukromého života jedince, tak jako tomu je u místa obvyklého pobytu.⁶³ Winter se sice zabýval obvyklým pobytem každého jedince obecně, a nikoliv pouze dítěte, avšak z výše uvedeného lze dovodit, že místo, které dítě považuje za svůj domov bude i centrem veškerého jeho dění a zároveň tak bude v nejlepším zájmu dítěte toto místo posuzovat jako místo jeho obvyklého pobytu. Autorka se plně ztotožňuje s tímto závěrem, neboť jako domov lze chápat pouze jedno místo s těmi nejužšími vazbami a nejbližšími lidmi, což tedy plně odpovídá pojmu obvyklého pobytu.

Z této kapitoly tedy vyplývá, že obvyklý pobyt dítěte je místem, na kterém jsou soustředěny veškeré anebo alespoň většina jeho záležitostí a zájmů jako jsou rodinné a sociální vazby a současně toto místo dítě obývá po určitou delší dobu, a to s přihlédnutím k jeho věku.

⁶³ Tamtéž, str. 420-421.

4 Brusel IIa

Nařízení Brusel IIa⁶⁴ je nařízením EU, které upravuje příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti.⁶⁵

Toto nařízení jednak stanovuje pravidla pro určení soudu, který je mezinárodně příslušný v této oblasti v přeshraničních sporech, dále udává pravidla pro případ uznávání a výkonu rozsudků vydaných v jiném členské státě, než je ten, který provádí toto uznání či výkon a v neposlední řadě řeší též postup při mezinárodních únosech dětí, kde doplňuje Haagskou úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980⁶⁶ (dále jen „Haagská úmluva z roku 1980“). Je třeba zdůraznit, že nařízení Brusel IIa se nezabývá hmotným právem rodinným, toto je ponecháno jednotlivým členským státům EU a jejich vnitrostátním předpisům, stejně jako zde není zakomponována úprava rozhodného práva při přeshraničních sporech.

Brusel IIa se vztahuje nejen na soudní řízení ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti zahájená od 1. srpna 2004 a před 1. srpnem 2022, ale i na veřejné listiny formálně vyhotovené nebo registrované a na soudní smíry schválené nebo uzavřené ve věcech manželských a rodičovské odpovědnosti v rozmezí těchto dat.⁶⁷

Nařízení Brusel IIa bylo přijato především z důvodu již probíhající integrace členských zemí EU, resp. osob v těchto zemích, jež měla navíc v době přijetí stále se zvyšující tendenci. Je známá snaha EU o vytvoření prostoru pro volný pohyb osob, zboží a služeb, a bylo tedy potřeba vytvořit též nějaký společný rámec justice, určitý justiční prostor, který by umožnil překračovat hranice jednotlivých států nejen osobám a věcem, ale i soudním rozhodnutím. Vzhledem k narůstajícímu počtu mezinárodních rodin bylo toto třeba řešit zvláště ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti. Nařízení Brusel IIa však nebylo prvním nařízením tohoto druhu přijatého na půdě EU. Předchůdcem Bruselu IIa a první snahou o sjednocení postupu ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti na půdě EU

⁶⁴ Je možno se setkat i s označením Brusel IIbis, neboť v členských státech EU není jednotného značení pro právní předpisy vydávané EU. Označení Brusel IIbis je užíváno v českém názvosloví, zatímco označení Brusel IIa je spíše využíváno na půdě a při činnosti Evropské unie či např. v Německu. V práci je užito „evropského“ označení Brusel IIa.

⁶⁵ Ačkoliv je v českém překladu nařízení Brusel IIa užíváno slovní spojení „rodičovská zodpovědnost“, v rámci sjednocení terminologie v práci bude nadále užíváno spojení „rodičovská odpovědnost“.

⁶⁶ Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 (Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí).

⁶⁷ Pro řízení zahájená 1. 8. 2022 a později se užije nařízení Brusel IIb, o kterém bude pojednáno níže v kapitole 5. Brusel IIb.

bylo nařízení Brusel II.⁶⁸ To však nedostačovalo rychle se vyvíjejícímu sblížení lidí z různých členských států EU, proto bylo celkem záhy, už po čtyřech letech platnosti, nahrazeno právě nařízením Brusel IIa. Za dalšího možného předchůdce Bruselu IIa se dá považovat také Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí⁶⁹ (dále jen „Haagská úmluva z roku 1996“), která však nebyla ratifikována všemi členskými státy EU, a tak nemohla být plošně na území Unie vymáhána. EU se tedy zaměřila na vydání takového nástroje, který by byl přímo použitelný vůči všem členům EU bez potřeby ratifikace. Ani v případě Bruselu IIa se toto však neobešlo bez komplikací, a proto je zmíněné nařízení přímo použitelné ve všech členských státech EU, vyjma Dánska, které si sjednalo výjimku.

Z výše uvedených důvodů se Evropská rada usnesla na přijetí nařízení Brusel IIa, které zmíněné záležitosti v době své účinnosti upravovalo a přispělo tím k jednodušší a rychlejší přeshraniční spolupráci justičních a ústředních orgánů jednotlivých členských zemí. Prioritou tohoto nařízení bylo stanovení právo styku s dítětem a důraz na vzájemné uznávání soudních rozhodnutí v členských zemích EU.

Oblast působnosti, jež Brusel IIa upravuje, je vymezena v čl. 1 tohoto nařízení. Nařízení Brusel IIa se vztahuje na občanskoprávní věci týkající se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné⁷⁰ a na přiznání, výkon, převedení a úplné nebo částečným odnětí rodičovské odpovědnosti.⁷¹ Pod záležitosti spadající do druhé zmíněné kategorie patří například právo péče o dítě a právo na styk s dítětem, poručnictví, opatrovnictví a podobné instituty či opatření k ochraně dítěte spojené se správou, zachováním a nakládáním se jměním dítěte.⁷² Výčet záležitostí patřících pod rodičovskou odpovědnost je však pouze demonstrativní, lze si tak domyslet další záležitosti, které mohou do této kategorie patřit.

Do oblasti působnosti nařízení Brusel IIa naopak nepatří instituty jako je například určení nebo popření otcovství, rozhodnutí o osvojení, vyživovací povinnost, správa jmění nebo dědictví, ad.⁷³

⁶⁸ Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 ze dne 29. května 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem, Úř. věst. L 160, 30.6.2000, ve znění nařízení Rady (ES) č. 2116/2004 ze dne 2. prosince 2004, Úř. věst. L 367, 14.12.2004.

⁶⁹ Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí).

⁷⁰ Čl. 1 odst. 1, písm. a) Brusel IIa.

⁷¹ Čl. 1 odst. 1, písm. b) Brusel IIa.

⁷² Čl. 1 odst. 2 Brusel IIa.

⁷³ Celý výčet viz čl. 1 odst. 3 Brusel IIa.

V další části práce se autorka bude zabírat již pouze jednou částí oblasti působnosti nařízení Brusel IIa, a to právem na styk s dítětem, konkrétně určením mezinárodní příslušnosti soudních orgánů ve věcech styku s dítětem podle nařízení Brusel IIa, a to s ohledem na téma, kterým se práce zabývá. Autorka však považovala za důležité zmínit i ostatní instituty, které toto nařízení upravuje.

4.1 Obecná příslušnost

Obecnou příslušnost upravuje čl. 8 nařízení Brusel IIa a stanoví, že mezinárodně příslušné pro rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti, tedy i ve věci styku s dítětem, jsou soudy toho členského státu, ve kterém má dítě obvyklý pobyt.⁷⁴ Tato obecná příslušnost platí s výhradou čl. 9, 10 a 12 nařízení Brusel IIa, kde lze tedy najít určité výjimky z obecné aplikace. V zásadě však platí, že když neexistuje žádný problém či není potřeba nějak specificky stanovit příslušnost, užije se obecné příslušnosti pro určení mezinárodní příslušnosti soudů konkrétního členského státu EU. Toto z ní činí určitou základní mezinárodní příslušnost, která je užívána subsidiárně k ostatním příslušnostem definovaným v Bruselu IIa. Stanovení toho, zda má dítě obvyklý pobyt právě v tom členském státě, kde bylo řízení zahájeno, je ponecháno na vnitrostátních soudech, které věci posuzují podle všech relevantních okolností jednotlivého případu zvláště.⁷⁵ Stejně jako je ponecháno na předpisech jednotlivých členských států určení již konkrétního soudu v systému soudů, jenž bude ve věci rozhodovat.

4.2 Zachování příslušnosti podle předchozího obvyklého pobytu dítěte

První výjimkou, kdy se neužije stanovení příslušnosti dle obecných pravidel, je čl. 9 Bruselu IIa upravující zachování příslušnosti podle předchozího obvyklého pobytu dítěte. Jedná se o specifický případ určení příslušnosti, který se vztahuje pouze k jediné možné skutečnosti, a tou je zákonné přemístění dítěte z jedné členské země do druhé a za předpokladu, že ono dítě v této jiné zemi získá nový obvyklý pobyt. Je potřeba zdůraznit, že se jedná o zákonné přemístění, a nikoliv neoprávněné, na které se tento článek nevztahuje. I přes splnění těchto dvou podmínek, tedy zákonného přemístění a zisku nového obvyklého pobytu, si ponechají příslušnost soudy členského státu předchozího obvyklého pobytu dítěte, a to po dobu tří měsíců po přestěhování. Tato příslušnost je však určena pouze pro účely úpravy

⁷⁴ I přestože nařízení Brusel IIa používá ve svém českém překladu pojem „habitual residence“ jako obvyklé bydliště, bude v této kapitole zabývající se právě Bruselem IIa užíváno pojmu obvyklého pobytu, a to z důvodu dodržení jednotné terminologie v celé práci.

⁷⁵ Mechanismus určování obvyklého pobytu dítěte je podrobněji popsán výše v podkapitole 3.2 Pojem obvyklého pobytu jako relevantního kritéria pro případy určení příslušnosti v přeshraničních sporech ve věcech rodičovské odpovědnosti.

rozhodnutí o právu na styk s dítětem vydaného v členském státě předchozího obvyklého pobytu dítěte před přestěhováním dítěte, a za situace, že nositel práva na styk s dítětem má i nadále obvyklý pobyt v tomto členském státě. Z toho vyplývá, že zachování příslušnosti je možné pouze v případech úpravy již dříve vydaného rozhodnutí o styku s dítětem, a nikoliv pro potřeby vydání úplně nového rozhodnutí o styku či pro potřeby zcela jiného rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti. Současně lze ustanovení o zachování příslušnosti aplikovat pouze v případě, kdy dítě již získalo ve státě, do kterého se přestěhovalo, obvyklý pobyt, jinak by se jednalo o stanovení mezinárodní příslušnosti podle pravidel příslušnosti obecné.

Zachování příslušnosti však nebude aplikováno v případě, že výše zmíněný nositel práva na styk s dítětem se účastní řízení u soudů v členské zemi nového obvyklého pobytu, aniž by vznesl námitku nepřislušnosti, čímž dojde k domněnce, že tuto příslušnost státu nového pobytu přijal.

Tento typ příslušnosti napomáhá snadnější a rychlejší úpravě styku s dítětem, jež už v nějaké podobě dříve existovala, a nyní je potřeba ji pouze upravit. Soudu předchozího obvyklého pobytu dítěte je již známa rodinná situace a bude proto vhodnější, když se do úpravy styku zapojí on, neboť k tomu má veškeré potřebné informace a dokumenty, stejně jako je tímto ustanovením sledován účel, aby docházelo k úpravě styku ještě před zákonným přemístěním, případně v co nejkratší době po něm.

4.3 Příslušnost v případech únosu dítěte

Dalším případem, kdy se neuzije ustanovení o příslušnosti dle obvyklého pobytu dítěte a je třeba ji určit odchylně, podle specifických kritérií, je skutečnost, že došlo k mezinárodnímu únosu dítěte, nebo-li k jeho neoprávněnému odebrání či zadržení. Tato výjimka je regulována čl. 10 nařízení Brusel IIa. Nejedná se sice vyloženě o příslušnost potřebnou ke stanovení styku s dítětem, ale autorka se domnívá, že je třeba se jí také zabývat, neboť tato příslušnost může mít význam například v situaci, kdy jeden z rodičů poruší rozhodnutí či dohodu ohledně styku s dítětem a dítě neoprávněně odebere nebo zadrží.

Pro případy mezinárodního únosu dítěte jsou příslušné soudy toho členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklý pobyt bezprostředně předtím, než došlo k jeho neoprávněnému odebrání či zadržení. Příslušnost tohoto původního členského státu však netrvá věčně. Dítě může i v případě neoprávněného přemístění do jiné země získat obvyklý pobyt právě v té zemi, kam bylo neoprávněně přemístěno, a to za podmínek, že každá osoba, orgán nebo

jiný subjekt, kteří mají právo pečovat o dítě, dají souhlas k odebrání nebo zadržení⁷⁶ anebo v případě, že dítě v této nové zemi již pobývalo po dobu nejméně jednoho roku poté, co se osoba, orgán nebo jiný subjekt mající právo péče o dítě dozvěděli nebo se měli dozvědět, kde se dítě nachází.

Rovněž je pro splnění druhé podmínky, tedy dlouhodobějšího pobytu v nové zemi, třeba, aby si dítě v místě nového obvyklého pobytu již zvyklo. Tímto zvyknutím je myšleno např. to, že si dítě v místě najde nové kamarády, začne zde chodit do školy či se účastnit nějakých mimoškolních aktivit nebo se sblíží s částí rodiny, která v této zemi bydlí.

V případě, že se tedy dítě sžije s novým prostředím a získá zde stabilní zázemí, je navíc třeba, aby byl splněny další předpoklady pro to, aby byl příslušný soud země, kam bylo dítě neoprávněně přemístěno. Prvním takovým předpokladem je, že nositel práva péče o dítě nepodal do jednoho roku poté, co se dozvěděl nebo měl dozvědět, kde dítě pobývá, žádost o navrácení dítěte u příslušných orgánů členského státu, kam bylo dítě odebráno nebo je zadržováno, anebo takovou žádost sice podal, ale byla jím vzata zpět a ve lhůtě zmíněné, tedy jednoho roku, nebyla podána žádost nová. Dalším předpokladem pro to, aby byl mezinárodně příslušný soud nového obvyklého pobytu, je skutečnost, že věc byla projednávána u soudu v členském státě, ve kterém mělo dítě obvyklý pobyt bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením a byla uzavřena podle čl. 11 odst 7 nařízení Brusel IIa, což znamená, že pokud soud vydá rozhodnutí o nenavrácení na základě čl. 13 Haagské úmluvy z roku 1980 a u soudu obvyklého pobytu dítěte před únosem nebylo dosud zahájeno řízení, a to ani dodatečně do tří měsíců od výzvy tohoto soudu stranám, pak je příslušný soud členského státu, kde dítě získalo nový obvyklý pobyt. Posledním předpokladem, za jehož splnění je možno, aby byl příslušný stát nového obvyklého pobytu dítěte je situace, kdy soudy členského státu původního obvyklého pobytu před únosem dítěte vydaly rozhodnutí o právu péče o dítě, které neobsahovalo rozhodnutí o navrácení dítěte.

4.4 Navrácení dítěte

Poslední výjimkou z aplikace obecné příslušnosti je stanovení příslušnosti ve věcech navrácení dítěte, jejíž úprava je zanesena do čl. 11 nařízení Brusel IIa. Stejně jako příslušnost v případech únosu dítěte, ani zde se nejedná o příslušnost bezprostředně spojenou s úpravou styku s dítětem, ale stejně tak navazuje na případy porušení rozhodnutí nebo dohody ohledně styku s dítětem, obdobně jako čl. 10 Bruselu IIa upravující příslušnost v případech mezinárodního únosu dítěte. Autorka je proto toho názoru, že je potřeba ji v práci také zmínit.

⁷⁶ Čl. 10, písm. a) Brusel IIa.

Jedná se tedy o případy, kdy osoba, orgán nebo jiný subjekt, který má právo péče o dítě, požádá příslušné orgány členského státu, ve kterém mělo dítě bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením obvyklý pobyt o vydání rozhodnutí ve věci navrácení dítěte dle Haagské úmluvy z roku 1980. Soud, u kterého byla podána žádost o navrácení dítěte má povinnost jednat co nejrychleji. Až na výjimečné případy podmíněné mimořádnými okolnostmi by takové rozhodnutí mělo být vydáno do šesti týdnů od podání žádosti. Zároveň by mělo být umožněno jak dítěti, tak osobě, která podala žádost o navrácení dítěte, aby byly vyslechnuty ohledně vedeného řízení. Tímto výsledkem, lépe řečeno spíše zjištěním názoru, by se mělo zamezit případnému vrácení dítěte, které by nebylo v souladu s jeho nejlepším zájmem.

V čl. 11 je dále možné se dočíst, za jakých okolností nelze odmítnout žádost o navrácení dítěte. Jednou z možností je situace, kdy osoba, která podala žádost o navrácení dítěte nebyla v předmětném řízení vyslechnuta. Druhou možností je případ, kdy soud postupoval podle čl. 13, písm. b) Haagské úmluvy z roku 1980⁷⁷ a prokáže se, že již byla učiněna či přijata vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení.

Je nepochybné, že i v případech navrácení dítěte je důležitá spolupráce mezi soudy a ústředními orgány jednotlivých členských zemí. Je třeba, aby si byli schopni předávat určité písemnosti a hlášení potřebné ke správnému postupu v řízení. Jen správnou a včasnou spoluprací mezi orgány lze dosáhnout spravedlnosti v podobě navrácení dítěte při jeho neoprávněném přemístění či zadržení.

V případě, že soud vydá rozhodnutí o nenavrácení dítěte na základě čl. 13 Haagské úmluvy 1980, je třeba, aby on či ústřední orgán k tomu zmocněný zaslal veškeré písemnosti, včetně opisu rozhodnutí o nenavrácení příslušnému soudu, případně příslušnému ústřednímu orgánu státu, ve kterém mělo dítě obvyklý pobyt bezprostředně před neoprávněným odebráním nebo zadržením. Pokud před tímto soudem, kde se nacházel původní obvyklý pobyt, nebylo ještě zahájeno řízení, je třeba, aby tento soud, který obdrží výše zmíněné písemnosti dle čl. 13 Haagské úmluvy z roku 1980, informoval a vyzval strany řízení, aby tyto do tří měsíců od oznámení obdržených informací od soudu nového obvyklého pobytu dítěte doručily podání, aby příslušný soud země původního obvyklého pobytu mohl rozhodnout o otázce práva péče o dítě, jež zahrnuje i právo styku s dítětem.

⁷⁷ Čl. 13, písm. b) Haagské úmluvy z roku 1980 zní: „Bez ohledu na ustanovení předcházejícího článku není soudní nebo správní orgán dožadáného státu povinen nařídít navrácení dítěte, jestliže osoba, instituce nebo jiný orgán, který nesouhlasí s jeho navrácením, prokáže, že: [...] b) je vážně nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace.“.

4.5 Pokračování příslušnosti

V případě, že z nějakého důvodu nelze zjistit obvyklý pobyt dítěte, a tedy nelze aplikovat ustanovení o obecné příslušnosti a současně se nejedná o žádnou ze zvláštních situací výše zmíněných, užije se pro stanovení mezinárodní příslušnosti následně článek upravující pokračování příslušnosti, jímž je čl. 12 nařízení Brusel IIa. Tento článek stanovuje příslušnost soudů členského státu ve věcech rodičovské odpovědnosti za situace, že tyto soudy jsou dle čl. 3 nařízení Brusel IIa příslušné rozhodovat o návrhu na rozvod, rozluku nebo prohlášení manželství za neplatné. Toto však neplatí bez dalšího a musí k tomuto předpokladu být splněny ještě dvě podmínky. První podmínkou je, že alespoň jeden z manželů má rodičovskou odpovědnost k dítěti a druhá podmínka stanovuje, že příslušnost soudů musí být v době zahájení přijata výslovně či jinak jednoznačně oběma manželi a nositeli rodičovské odpovědnosti. Rozhodování o záležitostech rodičovské odpovědnosti mnohdy předchází právě rozvodům, kdy je stanoveno, že nejprve je třeba vyřešit záležitosti ve věcech péče o dítě, a až poté je možné partnery rozvést, proto se vyloženě nabízí, aby soud, jenž je příslušný rozhodovat ve věcech manželských, byl příslušný rozhodovat současně také záležitosti spadající do rodičovské odpovědnosti, neboť to nejen zrychlí celý proces, ale navíc i usnadní rozhodování, protože soud bude mít veškeré příslušné dokumenty u sebe a nebude třeba si je mezi sebou složitě zasílat a aktivovat tak ustanovení o mezinárodní spolupráci.

Pokračování příslušnosti je však dočasné povahy. Končí v případě, jakmile nabyde pravomoci rozhodnutí, které návrhu na rozvod, rozluku nebo prohlášení manželství za neplatné jednak vyhovuje, ale i návrh na toto rozhodnutí zamítá. Dalším případem, kdy příslušnost pro řízení o rodičovské odpovědnosti podle příslušnosti stanovené čl. 3 Bruselu IIa končí je, že ačkoliv ke dni nabytí pravomoci rozhodnutí o rozvodu, rozluce nebo prohlášení manželství za neplatné řízení o rodičovskou odpovědnost stále probíhá, je tímto okamžikem skončeno určení příslušnosti podle čl. 3 Bruselu IIa a dále se pokračuje dle ostatních ustanovení nařízení upravujících příslušnost. V neposlední řadě pokračování příslušnosti není možné ve chvíli, kdy obě zmíněná řízení končí z jiného důvodu, než je uveden.

Čl. 12 odst. 3 nařízení Brusel IIa určuje příslušnost soudů členského státu vydávat rozhodnutí i v jiných řízeních ve věcech rodičovské odpovědnosti než těch, jež zmiňuje čl. 12 odst. 1 Bruselu IIa. Důvody pro takové určení příslušnosti jsou následující: silný vztah dítěte k tomuto členskému státu, především z důvodu, že jeden z nositelů rodičovské odpovědnosti má v tomto státě svůj obvyklý pobyt nebo je dítě státním příslušníkem tohoto státu a všechny strany řízení tuto příslušnost soudů výslovně či jinak jednoznačně přijaly,

a to v době zahájení řízení. Samozřejmě to vše za předpokladu, že takovéto určení příslušnosti vyhovuje přednímu principu řízení týkajících se dítěte, a to jeho nejlepšímu zájmu.

Čl. 12 odst. 4 nakonec stanoví případy určení příslušnosti, kdy má dítě svůj obvyklý pobyt na území státu, jenž není smluvní stranou Haagské úmluvy z roku 1996, tedy na území třetího státu. V takovém případě se soudní příslušnost určená podle čl. 12 odst. 1, resp. podle čl. 3 nařízení Brusel IIa považuje za stanovenou v nejlepším zájmu dítěte vždy. Zvláště pak za předpokladu, že ve třetím státě není možné řízení konat. Členské země EU totiž kladou důraz na dodržování základních lidských práv, včetně veškerých práv dětí a rodičů, což je skutečnost, která je ne úplně vždy brána v potaz v zemích mimo EU, především co se týče některých zemí v Africe nebo Asii. Z těchto důvodů se lze domnívat, že nejlepším zájmem bude rozhodovat záležitost v některé z členských zemí EU.

4.6 Příslušnost založená na přítomnosti dítěte

Příslušnost založená na přítomnosti dítěte je upravena čl. 13 nařízení Brusel IIa a užije se v případě, že není možné zjistit místo obvyklého pobytu dítěte dle obecných zásad a současně ho nelze určit ani dle čl. 12 Bruselu IIa.⁷⁸ V takovém případě jsou příslušné soudy toho členského státu, ve kterém se dítě v době zahájení řízení nachází. V čl. 13 odst. 1 se sice píše o tom, že příslušnost založená na přítomnosti se užije v případech, kdy nelze zjistit místo obvyklého pobytu podle čl. 12, avšak autorka se domnívá, s přihlédnutím k tomu, co již bylo v práci napsáno, zvláště pak s přihlédnutím k rozboru pojmu obvyklého pobytu dítěte, že by příslušnost založená na přítomnosti dítěte neměla být vázána pouze na nezjištění obvyklého pobytu podle čl. 12, ale celkově by se měla užít na případy, kdy není možné objektivně zjistit místo obvyklého pobytu dítěte, ať už v dané zemi, kde se dítě momentálně nachází či v zemi jiné, tedy na všechny případy nezjištění obvyklého pobytu dítěte.

Ustanovení zakládající příslušnost soudu podle přítomnosti dítěte v dané zemi se užije i na dětské uprchlíky a děti, které byly přemístěny do jiné členské země EU z důvodu nepokojů v jejich zemi. V opačném případě by bylo nebezpečné, nejspíše i životu ohrožující, pokud by zde byla snaha o zahájení řízení v zemi jejich obvyklého pobytu, ačkoliv tento by byl bezpochyby dán. Z toho důvodu je rozhodně výhodnější využít ustanovení zakládající příslušnost dle přítomnosti dítěte a zahájit řízení tam, kde se dítě bezprostředně nachází.

⁷⁸ A dále se též nejedná o specifické situace upravené ve výjimkách z obecné příslušnosti v čl. 9, 10 a 11 Bruselu IIa.

4.7 Zbytková soudní příslušnost

Zbytková soudní příslušnost se užíje v případech, kdy není možno aplikovat žádnou z předchozích příslušností upravených v čl. 8 až 13 Bruselu IIa. Je regulována čl. 14 tohoto nařízení. Toto ustanovení vymezuje, že v případě neurčení příslušnosti podle pravidel v Bruselu IIa uvedených, bude příslušnost stanovena v každé členské zemi dle práva této země. To tedy znamená, že se užití vnitrostátní předpisy dané země upravující otázku příslušnosti ve věcech mezinárodního práva soukromého. Příkladem takového právního předpisu může být třeba český ZMPS⁷⁹, který ve věcech výživy, výchovy a péče o nezletilé prohlašuje příslušnost soudů ČR v několika případech, a to např. za předpokladu, že příslušnost není upravena přímo použitelnými předpisy EU a dítě buď obvyklý pobyt na území ČR či je státním příslušníkem republiky.⁸⁰ Jako další vnitrostátní právní předpis upravující problematiku určení příslušnosti ve věcech mezinárodního práva soukromého lze zmínit např. německý EGBGB⁸¹, kde je mezinárodní právo soukromé upraveno v kapitole druhé.

4.8 Postoupení věci k projednání vhodněji umístěnému soudu

V případě, že příslušný soud určité členské země má za to, že soud jiné členské země by mohl otázku spadající pod rodičovskou odpovědnost posoudit lépe než soud příslušný, má výjimečnou možnost delegace na tento jiný soud, a to na základě čl. 15 nařízení Brusel IIa. Při postoupení věci k projednání vhodněji umístěnému soudu však musí být splněna podmínka, že dítě, o jehož zájmy se při řízení jedná, musí mít zvláštní vztah k této jiné členské zemi. Vhodněji umístěným soudem je tedy takový soud, který poskytuje záruku mimo jiné rychlejšího a méně zatěžujícího projednání věci vzhledem ke svému umístění a dále je v nejlepším zájmu dítěte toto postoupení provést.

Zvláštní vztah dítěte k členskému státu může být dán tím, že zde dítě získalo obvyklý pobyt poté, co již bylo zahájeno řízení ve státě předchozího místa obvyklého pobytu, nebo se jedná o stát s oním bývalým obvyklým pobytem dítěte. Dále to může být i z důvodu, že dítě je státním příslušníkem tohoto členského státu nebo v tomto státě má obvyklý pobyt alespoň jeden nositel rodičovské odpovědnosti anebo je zvláštní vztah založen tím, že dítě má ve členském státě jmění a věc se týká opatření ohledně tohoto jmění.

⁷⁹ Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v platném znění.

⁸⁰ Příslušnost ve věcech výživy, výchovy a péče o nezletilé je upravena v § 56 ZMPS, kde lze najít i další skutečnosti zakládající příslušnost českých soudních orgánů podle českého vnitrostátního práva.

⁸¹ Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche in der Fassung der Bekanntmachung vom 21. September 1994 (BGBl. I S. 2494; 1997 I S. 1061), das zuletzt durch Artikel 3 des Gesetzes vom 25. Oktober 2023 (BGBl. 2023 I Nr. 294) geändert worden ist.

Postoupení může být provedeno dvěma způsoby. Prvně lze částečně či zcela přerušit řízení ve věci a vyzvat strany, aby podaly návrh u soudu, o němž si příslušný soud myslí, že bude vhodnější. Za druhé může sám příslušný soud požádat soud jiného členského státu, aby tento převzal příslušnost.

Postoupení může být provedeno jak na žádost strany, tak z podnětu soudu, který je příslušný, ale také i z podnětu soudu jiného členského státu, ke kterému má dítě zvláštní vztah. V případě podnětu soudů, ať už toho příslušného či toho, jenž se nachází ve státě, ke kterému má dítě zvláštní vztah, postoupení může proběhnout pouze za předpokladu, že alespoň jedna ze stran k tomuto jednání dá souhlas.

Příslušný soud je povinen stanovit lhůtu, ve které by mělo dojít k zahájení řízení u jiného členského státu se zvláštním vztahem k dítěti, a pokud by u soudů tohoto státu nebylo ve lhůtě zahájeno řízení ve věci, pokračoval by v řízení soud příslušný ve věci. Výjimečně lze z důvodu zvláštních okolností věci a v zájmu dítěte přijmout příslušnost do šesti týdnů ode dne, kdy o to byly soudy jiného členského státu požádány. V takovém případě pak původní soud, tedy ten, který zahájil řízení, musí vyslovit svou nepřislušnost, jinak pokračuje ve výkonu své příslušnosti.

V případě postoupení věci k projednání vhodněji umístěnému soudu je vhodné, aby soudy spolupracovaly buď přímo spolu navzájem, eventuálně je možná spolupráce prostřednictvím ústředních orgánů, které jsou pro tyto záležitosti určeny jednotlivými státy. Samozřejmě v případě přímé spolupráce se jedná o rychlejší variantu, a proto je autorka toho názoru, že by tato měla být preferována.

5 Brusel IIb

Nařízení Brusel IIb⁸² je nařízením EU, které stejně jako Brusel IIa upravuje příslušnost, uznávání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti. Jedná se o přepracované znění Bruselu IIa, tedy na něj obsahově navazuje, avšak lze v něm nalézt i určité odlišnosti. Je nutno zmínit, že s účinností nařízení Brusel IIb došlo ke zrušení nařízení Brusel IIa, avšak s drobnou výjimkou v podobě řízení již zahájených dle Bruselu IIa, kdy tyto se i nadále až do svého skončení řídí, resp. budou řídit stále Bruselem IIa.

Důvodem pro přijetí Bruselu IIb byla potřeba revidovat stávající nařízení Brusel IIa. Ze závěrů Evropské komise uvedených ve zprávě ohledně uplatňování nařízení Brusel IIa,⁸³ vyplynulo, že nařízení Brusel IIa bylo sice řádně fungujícím nástrojem v době jeho účinnosti, ale pravidla v něm obsažená mohla být vylepšena. Předně bylo třeba reagovat na stále se vyvíjející judikaturu SDEU, která kopírovala silící trend integrace napříč Evropou. Rovněž se SDEU vyjadřoval též k nejasnostem ohledně aplikace některých institutů upravených v nařízení, jmenovitě např. mezinárodní příslušnosti. Tyto poznatky pak byly zapracovány v rámci procesu přijímání nového nařízení Brusel IIb.

Jedním z dalších důvodů přepracování nařízení Brusel IIa byla možnost více zpřehlednit nařízení a upravit jeho strukturu pro lepší orientaci v textu právního předpisu. Dále byly doplněny či zvýrazněny určité instituty uvedené v nařízení, přičemž jedním z nejdůležitějších institutů je právo dítěte vyjádřit svůj názor. Dalším úkolem nového nařízení Brusel IIb bylo doplnit problematiku mezinárodních únosů dětí, jež je jinak komplexně upravena v Haagské úmluvě 1980. V nařízení Brusel IIb je této problematice nově věnována celá kapitola, a nikoliv pouze pár článků rozmístěných různě po celém nařízení, jako tomu bylo v předchozí právní úpravě. V neposlední řadě si nařízení Brusel IIb klade za úkol ještě více usnadnit přeshraniční pohyb rozhodnutí v rámci EU, a to z důvodu posílení právního prostoru a prostoru bezpečí v rámci EU, o což se snaží mimo jiné změnou úpravy uznání a výkonu rozhodnutí. Těmito učiněnými změnami by mělo v budoucnu dojít k posílení právní jistoty, jakož i ke zlepšení

⁸² I u nařízení Brusel IIb je možno se setkat s jeho jiným označením, a to Brusel II ter, jenž logicky navazuje na označení nařízení jako Brusel IIbis a jedná se o užití české terminologie evropských nařízení. Autorka se však kloní k evropské terminologii, a to i z důvodu prozatímní absence české literatury ohledně nového nařízení, proto tedy užívá označení Brusel IIb.

⁸³ V podrobnostech ohledně uplatňování Bruselu IIa srov. Zpráva Evropské komise Parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru č. COM(2014) 225 final ze dne 15. 4. 2014 o uplatňování nařízení Rady (ES) č. 2201/2013 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

přístupu k soudnímu řízení⁸⁴ a dále k uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v řízení napříč jednotlivými členskými zeměmi EU.⁸⁵ To vše za současného respektu k vnitrostátním právním systémům všech členských zemí. Jedná se však o důležitou součást snahy o řádné fungování vnitřního trhu EU se vším všudy, proto je nutná spolupráce členských států a jejich orgánů i ve věcech justičních.⁸⁶

Obsahem tohoto nařízení je tedy stejně jako u nařízení předchozího úprava pravidel pro určení mezinárodní příslušnosti soudu ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti, stejně tak zde lze nalézt pravidla pro uznávání a výkon rozsudků vydaných v jiném členské státě, než je ten, který provádí toto uznání či výkon a samozřejmě nechybí ani úprava postupu při mezinárodních únosech dětí, které se zde dostává většího prostoru. Ani nařízení Brusel IIb se nezabývá hmotným právem rodinným, i v tomto případě je tato otázka ponechána vnitrostátním předpisům jednotlivých členských zemí, stejně jako v nařízení i nadále absentuje úprava rozhodného práva v rodinných záležitostech.

Brusel IIb se obdobně jako Brusel IIa vztahuje na soudní řízení ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti, a dále na veřejné listiny a některé mimosoudní dohody či soudní smíry v těchto věcech, avšak pouze za předpokladu, že tyto byly zahájeny, vyhotoveny nebo schváleny od 1. srpna 2022.⁸⁷ V opačném případě, tedy při zahájení před tímto datem, je i nadále užíváno nařízení Brusel IIa.⁸⁸ Také pro Brusel IIb platí, že je přímo použitelným právním předpisem ve všech členských zemích EU s výjimkou Dánska.

Oblast působnosti Bruselu IIb se v mnohém podobá oblasti, ve které působí nařízení Brusel IIa. Její výčet lze nalézt v čl. 1 Brusel IIb, tedy ve shodném článku jako v Bruselu IIa. Čítá též občanské věci týkající se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné a dále přiznání, výkon, převedení a omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti. Co spadá pod tyto dvě zmíněné oblasti se lze dočíst v kapitole vymezující nařízení Brusel IIa a jeho působnost, neboť se jedná o stejné instituty. Obdobně jako jsou zde vymezeny i věci, na které se nařízení nevztahuje, protože i ty jsou shodné oběma nařízeními. Jediným rozdílem ve vymezení oblastí působnosti lze spatřovat v čl. 1 odst. 3 nařízení Brusel IIb,

⁸⁴ V podrobnostech ohledně cílů přepracovaného nařízení Brusel IIb srov. GARBER, Thomas, LUGANI, Katharina. *Die Brüssel IIb-Verordnung: Zuständigkeit, Anerkennung und Vollstreckung in Ehesachen und Kindschaftssachen einschließlich der internationalen Kindesentführung*. Wien: Verlag Österreich, 2022. ISBN 978-3-7046-8987-0, str. 30.

⁸⁵ Bod 3 preambule nařízení Brusel IIb.

⁸⁶ Tato spolupráce je možná na základě čl. 81 Smlouvy o fungování Evropské unie ze dne 13. prosince 2007 (Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 47-360), kdy tento článek položil základ rozvoji justiční spolupráce členských států ve věcech občanských s mezinárodním prvkem.

⁸⁷ Čl. 100 odst. 1 Brusel IIb.

⁸⁸ Čl. 100 odst. 2 Brusel IIb.

kde je samostatně vymezen účel kapitol III a IV nařízení, které se použijí v případech mezinárodních únosů dětí. Jak již bylo v práci zmíněno, v Bruselu IIb byl dán větší prostor tomuto tématu, převážně z důvodu předchozího nedostatečného doplnění Haagské úmluvy z roku 1980, které se nacházelo v Bruselu IIa. Vzhledem k vývoji mezinárodních únosů od roku jejího vydání do nynějška bylo třeba přistoupit k jeho úpravě v podobě přidání samostatné kapitoly upravující neoprávněné přemístění či zadržení dítěte, čímž toto téma mimo jiné získalo větší pozornosti a důležitosti, a přitom už není třeba listovat skrze celé nařízení a hledat samostatně umístěné články související právě s mezinárodními únosy dětí.

Jak již bylo výše zmíněno, nařízení Brusel IIb je ve své podstatě revidované nařízení Brusel IIa, autorka se tedy domnívá, že je třeba vyzdvihnout to, co se jeho přepsáním změnilo⁸⁹. Některé změny již byly stručně nastíněny na počátku této kapitoly, avšak tyto nebyly jediné.

První změnou, kterou je potřeba zmínit, je úprava mezinárodní příslušnosti soudů, která má vést k větší přehlednosti právní úpravy a přispívat tak ke zlepšení její aplikace a ke zrychlení přeshraničních soudních sporů. Určité typy příslušnosti zůstaly stejné, jako například obecná příslušnost, u jiných byl změněn jejich název. V případě pouhé změny názvu se jedná nejspíše o potřebu lepší orientace v právním předpise za současného sjednocení aktuální terminologie. Takovým ustanovením je např. zachování příslušnosti ve vztahu k právu na styk s dítětem, jež se dříve nazývalo zachování příslušnosti podle předchozího obvyklého bydliště dítěte. Nelze však opomenout ani obsahové změny v některých člancích, jež mají též sloužit lepší srozumitelnosti a současně se v mnoha případech jedná o změnu sporných částí či institutů, čímž bylo reagováno na výklad v rámci judikatury SDEU. Další změnou ohledně stanovení mezinárodní příslušnosti soudů bylo přidání nové příslušnosti, která doposud do nařízení Brusel IIa nebyla zakomponována, a touto příslušností je volba soudu, či bylo do kapitoly obsahující určení příslušnosti ve věcech rodičovské odpovědnosti přesunuto ustanovení upravující příslušnost pro nařízení předběžného opatření, které dříve stálo mimo tuto kapitolu. Dále jedna z příslušností, a to příslušnost v případech navrácení dítěte byla přesunuta z kapitoly II do kapitoly III upravující právě téma mezinárodních únosů dětí. Problematika určení příslušnosti ve věcech styku s dítětem podle nařízení Brusel IIb a její odlišnosti oproti příslušnosti upravené v Bruselu IIa jsou podrobněji popsány v následujících podkapitolách u jednotlivých druhů příslušností.

⁸⁹ K provedeným změnám srov. HOLUBOVÁ, Kateřina, KOPECKÝ, Martin. Nařízení Brusel II ter: významné změny nejen v řízeních ve věcech rodičovské odpovědnosti. *Epravo.cz* [online]. 2022 [cit. 2023-12-07]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/narizeni-brusel-ii-ter-vyznamne-zmeny-nejen-v-rozenich-ve-vecech-rodicovske-odpovednosti-115094.html>.

Ačkoliv je komparace změn u jednotlivých příslušností hlavním tématem práce, je třeba zmínit i další změny provedené v nařízení Brusel IIb. V tomto nařízení se tak například klade mnohem větší důraz na participační práva dítěte, hlavně na jedno z těch nejdůležitějších, a tím je právo dítěte vyjádřit svůj názor. Toto nařízení tak usiluje o zlepšení aplikace tohoto práva v praxi. Ačkoliv právo dítěte svobodně vyjádřit svůj názor a tento sdělit, a to ve všech záležitostech, které se ho týkají, bylo stanoveno již samotnou ÚPD, konkrétně v čl. 12, i přes veškerou snahu bylo často opomíjeno anebo jinak omezováno a nebylo možno ho na státech skrze úpravu v ÚPD efektivně vymáhat. Nařízení Brusel IIb tak v čl. 21 odst. 1 klade důraz na to, aby dítěti byla poskytnuta skutečná a účinná příležitost k vyjádření svého názoru a v odst. 2 dodává, že je třeba přikládat takovému názoru náležitý význam. Z toho tedy vyplývá, že je třeba dítě opravdu vyslechnout, v souladu s jeho nejlepším zájmem a způsoby, které jsou v jeho nejlepším zájmu a tímto názorem se zabývat.

Dále došlo v českém znění nařízení Brusel IIb ke změně názvosloví, což znamená, že je možno se zde setkat s pojmem odpovědnost a nikoliv zodpovědnost, jako tomu bylo doposud v Bruselu IIa a předchozích nařízeních a úmluvách ve věcech rodičovské odpovědnosti, a dále třeba pojem obvyklé bydliště byl nahrazen pojmem obvyklý pobyt. Toto bylo zapříčiněno přijetím nového OZ v ČR, který tyto pojmy upravuje odlišně od starého občanského zákoníku,⁹⁰ tedy se nejedná o změnu obsahovou, a proto nikterak důležitou, avšak autorka si myslí, že by zde i tak měla zaznít, neboť občas i změna jednoho písmenka ve slově může vést k jeho úplně jinému významu, což tedy není tento případ.

Další významnou změnou oproti Bruselu IIa je skutečnost, že pro vykonatelnost rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti již není třeba prohlášení vykonatelnosti, jako tomu bylo doposud. To znamená, že rozhodnutí vydaná v jednom členském státě, ve kterém jsou současně i vykonatelná, budou automaticky vykonatelná i v ostatních členských státech. Tuto změnu upravuje čl. 34 odst. 1 Bruselu IIb. V odst. 2 předmětného článku je také stanovena možnost soudu prohlásit rozhodnutí za předběžně vykonatelné bez ohledu na opravný prostředek, pokud se toto rozhodnutí týká přiznání práva na styk s dítětem v jiném členském státě. Vykonatelnost rozhodnutí bez prohlášení vykonatelnosti tak lze v současnosti odepřít pouze za předpokladu, že bude dán některý z důvodů pro zamítnutí výkonu rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti, kterým může být např. zjevný rozpor uznání s veřejným pořádkem členského státu, v němž má být rozhodnutí uznáno anebo nebyl dán dítěte prostor,

⁹⁰ Zákon č. 64/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění k 1. 1. 2014.

aby se k dané věci vyjádřilo a současně s tímto důvodem stanoveným v čl. 41 Bruselu IIb bude podán návrh na zamítnutí výkonu podle čl. 59 Bruselu IIb.

Provedené změny v revidovaném nařízení nebyly výše vyčerpány všechny, autorka se zaměřila pouze na ty, které považuje za nejdůležitější. V následující části bude pojednáno o jednotlivých příslušnostech upravených v nařízení Brusel IIb a o jejich změnách, případně shodách oproti předchozí právní úpravě.

5.1 Obecná příslušnost

Úprava obecné příslušnosti je stanovena čl. 7 nařízení Brusel IIb a zůstala shodná s původní úpravou, tedy mezinárodní příslušnost se v tomto případě určuje podle místa obvyklého pobytu dítěte v době zahájení řízení. S tímto ustanovením nebyl problém, a proto zůstává formulováno stejně jako tomu bylo doposud, ovšem pokud pomíneme odlišný předklad pojmu „habitual residence“ do češtiny.⁹¹ Pravidla stanovená pro obecnou příslušnost však neplatí pro čl. 8 až 10, které jsou obdobně jako v předchozí právní úpravě výjimkami z obecné platnosti. Tyto články upravují pravidla pro zachování příslušnosti ve vztahu k právu na styk s dítětem, příslušnosti v případech protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte a při volbě soudu.

5.2 Zachování příslušnosti ve vztahu k právu na styk s dítětem

První výjimkou z platnosti obecné úpravy určování příslušnosti najdeme opět jako v předchozí právní úpravě hned v následujícím článku po obecné příslušnosti, a to v čl. 8 nařízení Brusel IIb a je jím zachování příslušnosti ve vztahu k právu na styk s dítětem. Zde došlo oproti předchozí právní úpravě zachování příslušnosti pouze ke změně názvu článku,⁹² a svým způsobem k určité srozumitelnější formulaci myšlenky, jež tento článek vyjadřuje. Obsah článku však i nadále zůstává stejný. Tedy jde o případ, kdy se dítě zákonným způsobem přestěhuje z jednoho členského státu do jiného a v tomto druhém státě získá nový obvyklý pobyt. V takovém případě si však odchýlně od soudů určených podle článku upravujícího obecnou příslušnost, ponechají příslušnost soudy předchozího místa obvyklého pobytu, a to po dobu tří měsíců. Tyto soudy si však smí ponechat příslušnost pouze pro účely úpravy již vydaného rozhodnutí o právu na styk s dítětem. Z toho tedy vyplývá, že v případě potřeby vydání rozhodnutí v jiné věci, než je styk s dítětem, bude příslušnost určena podle současného obvyklého pobytu dítěte, případně podle jiných specifických pravidel

⁹¹ V podrobnostech ohledně pojmu obvyklý pobyt srov. 3.2 Pojem obvyklého pobytu jako relevantního kritéria pro případy určení příslušnosti v přeshraničních sporech ve věcech rodičovské odpovědnosti.

⁹² Čl. 9 nařízení Brusel IIa upravující stejnou problematiku, tedy zachování příslušnosti se nazýval „zachování příslušnosti podle předchozího obvyklého bydliště dítěte“.

stanovených v Bruselu IIb. Podmínka zachování příslušnosti soudů předchozího obvyklého pobytu dítěte pouze v případech úpravy rozhodnutí o styku je zdůrazněna mimo jiné tím, že nyní je tento vztah vyloženě zakotven také v názvu samotného článku, tedy zde není pochyb, že tento se aplikuje pouze na záležitosti styku. Poslední podmínkou, která by měla být splněna pro zachování příslušnosti, je obvyklý pobyt osoby, jíž bylo přiznáno právo styku s dítětem, ve státě předchozího obvyklého pobytu dítěte. Výše zmíněné však neplatí, pokud se nositel práva na styk s dítětem účastní řízení u soudů nového obvyklého pobytu dítěte, aniž by vznesl námitku nepřislušnosti, čímž dojde k domněnce, že tuto novou příslušnost přijal.

5.3 Příslušnost v případech protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte

Druhou výjimkou, kdy neplatí pravidla pro určení příslušnosti podle obvyklého pobytu dítěte, je čl. 9 nařízení Brusel IIb. Jedná se o situace, kdy dojde k protiprávnímu přemístění či zadržení dítěte, tedy se jedná o období čl. 10 Bruselu IIa, jenž nesl název příslušnost v případech únosu dítěte. Stejně jako v případě zachování příslušnosti ve vztahu k právu na styk s dítětem, i zde došlo ke změně názvu příslušnosti pro lepší orientaci v textu předpisu. Dále už je obsah téměř totožný jako v předchozí úpravě, s výjimkou dvou bodů, které budou posléze zmíněny.

V případě protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte jsou tedy příslušné soudy toho členského státu, ve kterém mělo dítě obvyklý pobyt bezprostředně před protiprávním přemístěním do ciziny nebo jeho zadržením tamtéž. Tato příslušnost je uplatnitelná pouze do doby, než nabydou příslušnosti soudy členského státu, do kterého bylo dítě neoprávněně přemístěno či kde je neoprávněně zadržováno.

Předpoklady k tomu, aby soudy nového místa obvyklého pobytu získaly příslušnost jsou souhlas osoby, orgánu nebo jiného subjektu mající právo péče o dítě k takovému přemístění nebo zadržení a současně pobyt dítěte v jiném členském státě po dobu alespoň jednoho roku poté, co se osoba mající právo péče o dítě dozvěděla, kde dítě nově pobývá, stejně jako určité soužití dítěte v místě nového obvyklého pobytu. K těmto předpokladům musí přistoupit ještě splnění alespoň jedné z pěti následujících podmínek.

Těmito podmínkami jsou situace, kdy buď nebyla do jednoho roku od doby, kdy se osoba mající právo péče o dítě dozvěděla místo pobytu dítěte, podána žádost o navrácení nebo tato žádost byla vzata zpět a nebyla během doby určené v podmínce číslo jedna znovu podána. Případně již soudy příslušné podle místa obvyklého pobytu, které mělo dítě bezprostředně před svým neoprávněným přemístěním či zadržením, vydaly rozhodnutí,

kteře vřak neobsahovalo navrácení dítěte. Tyto tři podmínky obsahově navazují na úpravu podmínek tak, jak je známa z Bruselu IIa.

V nařizení Brusel IIb lze vřak najít dvě nové, resp. jednu novou a jednu staronovou, podmínky. Tou staronovou je, že nedošlo k zahájení řízení žádným ze soudů v členské zemi původního obvyklého pobytu dítěte dle čl. 29 odst. 3 a 5 nařizení Brusel IIb. V případě nezahájení řízení dle čl. 29 odst. 3 se jedná o stejnou situaci jako v čl. 11 odst. 7 Bruselu IIa, zatímco odkaz na čl. 29 odst. 5 obsahuje situaci novou,

Třetí podmínkou, která by měla být alternativně splněna pro příslušnost soudu nového obvyklého pobytu dítěte je, že žádost o navrácení dítěte podaná osobou mající právo péče o dítě byla soudem zamítnuta⁹³ a proti tomuto rozhodnutí již není možné podat řádný opravný prostředek. V tomto případě se jedná o podmínku odlišnou od předchozí právní úpravy v nařizení Brusel IIa, která byla přidána do nařizení Brusel IIb.

5.4 Volba soudu

Volba soudu, který je příslušný rozhodovat ve věcech rodičovské odpovědnosti, je nově začleněným způsobem určení příslušnosti oproti Bruselu IIa a je upravena v čl. 10 nařizení Brusel IIb. Taktéž patří mezi výjimky z čl. 7 Brusel IIb. Její doplnění mezi stávající druhy příslušnosti bylo stanoveno pro posílení zásady autonomie vůle stran a na podporu smírného řešení sporů v oblasti přístupu ke spravedlnosti, která vřak může vést strany i k dohodě ve věci samé. Avřak i za zachování respektu k volbě stran, soud je vždy oprávněn posoudit, zda je tato volba v nejlepřím zájmu dítěte, a příslušnost zvolenou stranami nepřijmout.

Tento článek stanoví, že soudy určitého členského státu jsou příslušné rozhodovat ve věci při současném splnění tří podmínek. První podmínkou je silný vztah dítěte k tomuto členskému státu. Tento může být dán jednak tím, že alespoň jeden z nositelů rodičovské odpovědnosti má v této členské zemi obvyklý pobyt, anebo se jedná o stát, ve kterém mělo dítě svůj předchozí obvyklý pobyt dítě, případně je dítě státním příslušníkem dané země. Druhou podmínku, jež musí být splněna, je, že strany, eventuálně i jiní nositelé rodičovské odpovědnosti, se nejpozději k okamžiku zahájení řízení u soudu dohodly na příslušnosti, a to zcela svobodně, bez jakéhokoliv nátlaku. Další možností u druhé podmínky je skutečnost, že strany tuto příslušnost výslovně přijaly v průběhu řízení a bylo přitom zajiřtěno, že všechny strany byly informovány o právu nepřijmout zvolenou příslušnost. Příslušnost takto stanovená

⁹³ Důvody takového zamítnutí jsou uvedeny v čl. 13 odst. 1, písm. b) nebo čl. 13 odst. 2 Haagské úmluvy z roku 1980.

je výlučná. Třetí podmínkou, o které se autorka domnívá, že je tou nejdůležitější ze všech kritérií pro volbu soudu, je podmínka výkonu příslušnosti v nejlepším zájmu dítěte.

V případě, že dojde na dohodu stran k okamžiku zahájení řízení či případně v jeho průběhu, je nutno aby tato dohoda byla zaznamenána v písemné formě, datována a podepsána stranami či zaprotokolována soudem. Písemnou formou se rozumí i jakékoliv sdělení elektronickou cestou, které je možné trvale uchovat.

Pokud dojde k tomu, že se určitý subjekt stane stranou řízení až po zahájení řízení u soudu, má i tato nově přibraná strana řízení právo vyjádřit svůj souhlas s volbou příslušnosti soudu, a to poté, co bylo řízení u soudu zahájeno. Pokud však tato strana nevznese námitku nepřislušnosti, nastává fikce souhlasu.

Příslušnost danou volbou soudu je možno ukončit. Strany se předně na ukončení mohou dohodnout, jinak tato příslušnost končí ve chvíli, kdy proti rozhodnutí, které bylo v řízení vydáno, již není možno podat řádný opravný prostředek či pokud řízení skončí z jiného důvodu.

5.5 Příslušnost založená na přítomnosti dítěte

V případě, že se neužije obecné příslušnosti, tedy nelze zjistit obvyklý pobyt dítěte, stanoví se příslušnost na základě přítomnosti dítěte v dané členské zemi. Tento postup umožňuje čl. 11 nařízení Brusel IIb. Je to další z ustanovení o příslušnosti, jež doznalo menších obsahových změn z důvodu lepší aplikovatelnosti v praxi a také z důvodu lepšího porozumění textu právního předpisu.

Příslušnost založená na přítomnosti dítěte znamená, že příslušné jsou soudy toho členského státu, ve kterém se dítě momentálně nachází, resp. se zdržuje, a to za předpokladu, že nelze zjistit obvyklý pobyt dítěte a zároveň nelze určit příslušnost podle čl. 10 Bruselu IIb, tedy nelze zvolit příslušný soud podle pravidel pro volbu soudu stranami.

Na rozdíl od článku, který upravoval stejný typ příslušnosti v Bruselu IIa, je zde obsahová změna spočívající v tom, že čl. 11 Bruselu IIb deklaruje, že nelze-li zjistit obvyklý pobyt a ani ho nelze určit volbou soudu, užije se příslušnosti založené na přítomnosti dítěte. Původní čl. 13 Bruselu IIa, který upravoval stejný druh příslušnosti naproti tomu stanovoval, že se tato příslušnosti užije, nelze-li zjistit obvyklý pobyt podle čl. 12 Bruselu IIa, tedy v případě určitého navázání příslušnosti ve věcech rodičovské péče na příslušnost danou podle příslušnosti stanovené ve věcech manželských, konkrétně ve věcech rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné. V tomto lze spatřovat rozdíl ohledně případů, kdy se příslušnost dítěte v daném státě užije pro případ určení příslušnosti soudů určitého členského státu. Autorka se domnívá, že tato změna oproti předchozí právní úpravě je jistě

změnou vítanou, neboť jak již zmínila v podkapitole 4.6 Příslušnost založená na přítomnosti dítěte, tato by měla být užita ve všech případech, kdy není objektivně možno zjistit obvyklý pobyt dítěte, případně jeho silný vztah k určitému státu, a nikoliv jen za předpokladu, že mimo obvyklý pobyt není možné určit příslušnost podle pravidel pokračování příslušnosti, které upravovalo nařízení Brusel IIa a v nařízení Brusel IIb již toto ustanovení není vůbec užito.

Co ovšem zůstalo obsahově nezměněno je odstavec druhý předmětného článku vztahující se na děti, které jsou uprchlíky a děti, které byly přemístěny do jiného členského státu z důvodu nepokojů v členském státě jejich obvyklého pobytu. Toto ustanovení je pro ně i nadále platné. Proběhla zde pouze určitá kosmetická úprava textu pro lepší porozumění a sjednocení terminologie. V Bruselu IIb se lze nyní setkat s frází „*v členském státě jejich obvyklého pobytu*“ a oproti původní frází v Bruselu IIa, jež zněla „*v jejich zemi*“.

5.6 Přenesení příslušnosti na soud jiného členského státu

Pokud má příslušný soud za to, že soud jiné členské země má vhodnější podmínky pro rozhodnutí ve věci rodičovské odpovědnosti, má možnost tuto svoji příslušnost přenést na tento soud. Přenesení příslušnosti na soud jiného členského státu je upravena v čl. 12 nařízení Brusel IIb. Tento článek byl inspirován čl. 15 nařízení Brusel IIa, avšak není jeho doslovným přepisem. Jedná se spíše o určité rozdělení čl. 15 Bruselu IIa na dva články v Bruselu IIb, a těmito články jsou právě přenesení příslušnosti na soud jiného členského státu a dále čl. 13 Bruselu IIb upravující žádost soudu členského státu, který není příslušný, o přenesení příslušnosti.⁹⁴ Toto rozdělení napomáhá lepší srozumitelnosti ohledně postoupení, ať se toto postoupení děje z podnětu příslušného soudu anebo na žádost soudu, který příslušný není. Sama autorka je toho názoru, že články tak, jak jsou nyní upraveny v nařízení Brusel IIb jsou srozumitelnější oproti původnímu znění, proto je dobře, že byl tento krok učiněn.

Přenesení příslušnosti na soud jiného členského státu je možné pouze ve výjimečných případech. Případem, kdy toto přenesení možné není je např. stanovení výlučné příslušnosti soudu podle čl. 10 Bruselu IIb, tedy v případě dohody stran ohledně příslušnosti soudu.

Přenesení příslušnosti může provést ten soud členského státu, který je příslušný ve věci rozhodnout, a to za předpokladu, že má za to, že v konkrétním případě bude v nejlepším zájmu dítěte, když o věci rozhodne soud jiného členského státu, ke kterému by však dítě mělo mít zvláštní vztah. Toto přenesení může být provedeno jednak z vlastního podnětu soudu, ale též na návrh stran řízení. Ve chvíli, kdy se soud rozhodne příslušnost přenést, je třeba přerušit dosavadní řízení či jeho určitou část. Poté soud buď stanoví lhůtu stranám, ať už jedné

⁹⁴ Tento článek bude podrobněji rozebrán níže.

anebo vícero, aby tyto informovaly soud jiného členského státu, o němž se má za to, že bude schopen lépe posoudit nejlepší zájem dítěte, že probíhá řízení u soudu příslušného a že je zde možnost tuto příslušnost převést a zároveň s touto informací by měly strany podat návrh soudu. Druhou možností je, že příslušný soud sám požádá soud jiného členského státu, aby tento převzal příslušnost.

V případě, že se soud jiného členského státu rozhodne tuto příslušnost přijmout, může tak učinit ve lhůtě do šesti týdnů od podání návrhu stran nebo od obdržení žádosti soudu příslušného ve věci rozhodnout.

Soud, který byl požádán o převzetí příslušnosti, případně soud, u kterého bylo zahájeno řízení později, má povinnost informovat okamžitě, přesněji řečeno bez prodlení, soud příslušný, případně ten, u kterého bylo zahájeno řízení jako první, o tom, zda příslušnost přijímá či nikoliv. V případě, že příslušnost přijme, pak soud, u něhož bylo řízení zahájeno jako první, vydá rozhodnutí o své nepřislušnosti a řízení zastaví. Pokud však soud, u kterého bylo zahájeno řízení jako první neobdrží informaci ohledně přijetí příslušnosti ve lhůtě sedmi týdnů, pak pokračuje sám ve výkonu příslušnosti. Lhůta sedmi týdnů je počítána buď od uplynutí lhůty pro podání návrhu u soudu jiného členského státu stranami nebo od obdržení žádosti soudem.

Důvody, pro které lze mít za to, že dítě má k členskému státu zvláštní vztah, jsou následující: členský stát se stal místem obvyklého bydliště poté, co již bylo zahájeno řízení ve státě předchozího obvyklého pobytu, členský stát je místem předchozího obvyklého pobytu dítěte, stát, na jehož soudy má být příslušnost převedena je státem státní příslušnosti dítěte, v členském státě má obvyklý pobyt nositel rodičovské odpovědnosti anebo se v tomto členském státě nachází jmění dítěte a řízení se týká tohoto jmění. Tedy se jedná o stejné důvody jako např. v případě ustanovení čl. 10 Bruselu IIb.

5.7 Žádost soudu členského státu, který není příslušný, o přenesení příslušnosti

Ve výjimečném případě má soud, který není příslušný rozhodovat ve věci, možnost požádat soud příslušný, aby na něj svou příslušnost přenesl. Regulaci této žádosti o přenesení příslušnosti lze nalézt v čl. 13 nařízení Brusel IIb. Toto ustanovení je jedno ze dvou ustanovení v Bruselu IIb, jenž bylo inspirováno čl. 15 Bruselu IIa a který byl ve znění Bruselu IIb rozdělen do dvou článků, přičemž jedním z nich je právě článek upravující žádost soudu členského státu, který není příslušný, o přenesení příslušnosti.⁹⁵

⁹⁵ V podrobnostech ohledně inspirace a rozdělení čl. 15 Bruselu IIa na dva články v Bruselu IIb srov. podkapitola 5.6 Přenesení příslušnosti na soud jiného členského státu.

Stejně jako u přenesení příslušnosti na soud jiného členského státu, i v případě žádosti soudu členského státu, který není příslušný, o přenesení příslušnosti, tato může být podána pouze ve výjimečných případech a v případě jejího podání navíc nesmí být dotčen čl. 9 Bruselu IIb.⁹⁶ Žádost podává soud státu, který není příslušný rozhodovat věc podle nařízení Brusel IIb, ačkoliv se domnívá, že vzhledem ke zvláštnímu vztahu, jež má dítě vůči tomuto nepřislušnému soudu, je schopen lépe posoudit nejlepší zájem dítěte a věc rozhodnout. Žádost je podávána soudu, který je příslušný ve věci rozhodnout, tedy nejčastěji soudu členského státu, ve kterém má dítě obvyklý pobyt.

Příslušný soud, jinak také dožádaný soud, má právo s přenesením příslušnosti souhlasit, a to ve lhůtě šesti týdnů od obdržení žádosti od soudu členského státu, ke kterému má dítě zvláštní vztah, nebo-li také dožadujícího soudu, za předpokladu, že se dožádaný stát domnívá, že takové přenesení je v souladu se základním principem soudnictví ve věcech, ve kterých figuruje dítě, a to je princip nejlepšího zájmu dítěte. V případě, že dožádaný soud souhlasí s přenesením příslušnosti, informuje o tom ihned dožadující soud, v opačném případě, pokud ve stanovené lhůtě soud souhlas nevysloví, příslušnost na dožadující soud přenesena není.

5.8 Zbytková příslušnost

Čl. 14 nařízení Brusel IIb upravující zbytkovou příslušnost se užije za předpokladu, že z nějakého důvodu nelze určit příslušnost podle žádného z předchozích článků. Jedná se o další tzv. bezproblémové ustanovení, které zůstalo shodné s určením zbytkové příslušnosti podle nařízení Brusel IIa. To znamená, že v případě, že není příslušný žádný ze soudů členských států podle čl. 7 až 11 nařízení Brusel IIb, bude příslušnost určena podle vnitrostátních předpisů konkrétního členského státu upravujících mezinárodní právo soukromé.

5.9 Předběžná opatření včetně opatření zajišťovacích v naléhavých případech

Odchylně od pravidel obecné příslušnosti je určována také příslušnost v případech vydávání předběžných opatření, a to včetně zajišťovacích opatření v naléhavých případech.⁹⁷ Tato příslušnost je upravena v čl. 15 nařízení Brusel IIb.

Jedná se o nově přidanou příslušnost oproti nařízení Brusel IIb, resp. dříve byla předběžná opatření upravena v rámci společných ustanovení v čl. 20 Bruselu IIa a pouze

⁹⁶ Čl. 9 Bruselu IIb upravuje příslušnost v případech protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte.

⁹⁷ Dále jen „příslušnost v případech předběžných opatření“ a „předběžná opatření“.

stručně určovala podmínky pro vydání předběžných opatření týkajících se jakýchkoliv osob a jejich majetku a pozbytí účinnosti takového opatření. V případě Bruselu IIb dochází k začlenění ustanovení o předběžných opatřeních týkajících se specificky přímo dítěte či jeho jmění bezprostředně do oddílu rodičovské odpovědnosti tak, aby bylo jasné, že tímto zařazením dochází k přiznání příslušnosti. Čl. 20 Bruselu IIa toto přiznání neobsahovalo.⁹⁸ Touto změnou byla vyzdvihnuta jednak potřeba rychlosti při vydávání předběžného opatření ve věcech, v nichž figuruje dítě a současně tím byl ještě více zdůrazněn princip nejlepšího zájmu dítěte a jeho ochrana.

Čl. 15 Bruselu IIb tedy obsahuje pravidlo, že soudy členského státu mají právo nařídit předběžná opatření i navzdory tomu, že nejsou příslušné věc rozhodnout, tedy tehdy, kdy je příslušný soud jiného členského státu. Musí se však jednat o naléhavé případy a lze nařídit pouze taková opatření, jež jsou právem uznaná v tomto členském státě a zároveň se musí jednat o stát, ve kterém se dítě momentálně nachází, či se jinak zdržuje anebo zde má svoje jmění, o něž v předmětné věci jde.

Proto, aby soud, jenž není jinak příslušný ve věci rozhodnout, mohl vydat takovéto prozatímní opatření musí být tedy splněny tyto tři podmínky. Jednak se musí jednat o dočasnost opatření, dále zde musí panovat potřeba naléhavosti pro jeho vydání, a nakonec lze opatření přijmout pouze ve vztahu k dítěti či jeho jmění, které se nachází v členském státě, kde byl podán návrh na toto opatření.⁹⁹

Soud, který předběžné opatření nařídil, by poté měl co nejrychleji informovat příslušný soud, případně ústřední orgán členského státu, jehož soudy jsou příslušné podle čl. 7 Bruselu IIb, o vydání takového opatření a o potřebě vydat rozhodnutí ve věci samé. Soud tak může v souladu s postupy stanovenými nařízením Brusel IIb učinit sám či má možnost informovat příslušné soudy členského státu prostřednictvím ústředních orgánů určených pro uplatňování nařízení Brusel IIb ve věcech rodičovské odpovědnosti.

Předběžná opatření, které soud přijal, jsou účinné až do doby, dokud soud příslušný vydat rozhodnutí ve věci neučiní jiné vhodné opatření. V takovém případě tento příslušný soud informuje o vydání jiného vhodného opatření soud, jenž původní předběžné opatření nařídil, a to opět buď přímo či prostřednictvím ústředních orgánů svých a členského státu, ve kterém

⁹⁸ V podrobnostech srov. Evropská komise, Generální ředitelství pro spravedlnost a spotřebitele, Musseva, B., *Praktický průvodce pro uplatňování nařízení Brusel IIb*, Úřad pro publikace Evropské unie, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/885170>, str. 37

⁹⁹ Tamtéž, str. 38-39

se nachází soud příslušný. Toto sdělení však není povinné, provádí se pouze ve vhodných případech.

5.10 Předběžné otázky

Určení mezinárodní příslušnosti ve specifické situaci, kdy je třeba rozhodnout o předběžné otázce z oblasti rodičovské odpovědnosti se také řídí svou vlastní úpravou zanesenou v čl. 16 nařízení Brusel IIb a nikoliv obecnou úpravou z čl. 7.

Tento druh příslušnosti prošel jednak změnou zařazení, protože dříve se nacházel v kapitole III upravující uznávání a výkon, a nyní je zařazen do kapitoly II upravující příslušnost. Dále je třeba také vyzdvihnout, že došlo i k obsahové změně článku, a z toho důvodu byl vlastně přesunut do jiné kapitoly. Onou změnou je zaměření předběžných otázek. V nařízení Brusel IIa byla příslušnost soudu rozhodovat o předběžných otázkách stanovena pouze ve věcech uznání rozhodnutí. Proto také byla příslušnost ohledně předběžných otázek začleněna do kapitoly regulující právě uznávání a výkon. Nyní však, tedy v Bruselu IIb, již není tato příslušnost zaměřena pouze na předběžné otázky v rámci rozhodování o uznání rozhodnutí, ale zahrnuje v sobě veškeré rozhodování o předběžných otázkách, jež spadají do oblasti spravované Bruselem IIb. Jedná se tedy o rozšíření okruhu záležitostí, při nichž lze příslušnost ve věcech předběžných otázek užít. Zmíněná změna článku týkajícího se předběžných otázek vznikla v reakci na rozsudky SDEU řešící právě otázku rozhodnutí předběžné otázky z oblasti rodičovské odpovědnosti pro účely řízení, jež do této oblasti nespadá.¹⁰⁰

Toto ustanovení upravuje případy, kdy se u soudu určité členské země vede řízení ve věci, která nespadá do působnosti nařízení Brusel IIb, ale výsledek takového řízení závisí na rozhodnutí o předběžné otázce, která spadá pod oblast rodičovské odpovědnosti. V takovém případě, ačkoliv normálně by daný soud nebyl příslušný ve věcech rodičovské odpovědnosti rozhodovat, zde toto rozhodnutí ohledně předběžné otázky týkající se rodičovské odpovědnosti vydat může. Rozhodnutí však musí být vydáno opravdu pouze v dané předběžné otázce a pro účely vedeného řízení netýkajícího se oblasti působnosti nařízení Brusel IIb, tedy i účinky daného rozhodnutí platí pouze na toto řízení.

¹⁰⁰ Těmito rozsudky jsou Rozsudek SDEU ze dne 6. 10. 2015 ve věci C-404/14, Úř. věst. C 389, 23.11.2015, s.10 a dále Rozsudek SDEU ze dne 19. 4. 2018 ve věci C-565/16, Úř. věst. C 200, 11.06.2018, s.10

6 Závěr

Cílem práce byla především komparace nové právní úpravy mezinárodní příslušnosti, která je upravena nařízením Brusel IIb s právní úpravou *de lege praeterita*, kterou obsahovalo nařízení Brusel IIa. S tímto souvisí také provedená analýza pojmů právo na styk s dítětem a obvyklý pobyt dítěte, jenž je relevantním kritériem pro určování právě mezinárodní příslušnosti soudů.

Z rozboru práva na styk s dítětem autorka usuzuje na to, že toto právo opravdu náleží mezi základní rodinná práva. Jedná se o právo vedoucí k prohlubování rodinných vazeb a fungování celé rodiny. A to i v případě, nebo spíše právě tehdy, pokud se jedná o rodinu neúplnou v tom smyslu, že se manželé/partneři po narození dítěte rozvedli/rozešli. Samozřejmě nelze zapomínat na skutečnost, že pokud tento styk probíhá na území více členských států, má svá specifika, např. v podobě různých záruk pro provedení styku a posléze navrácení dítěte. Autorka je toho názoru, že tyto záruky usnadňují přeshraniční styk a činí ho tak nejen možným, ale i bezpečnějším.

Při analýze pojmu obvyklého pobytu dítěte došla autorka k zjištění, že se jedná o pojem, jehož doslovná definice není nikde zakotvena, i sám SDEU je toho názoru, že definice tohoto pojmu by byla spíše ke škodě. Obvyklý pobyt dítěte však lze vyložit jako místo, kde jsou soustředěny veškeré záležitosti a zájmy dítěte. Určení místa obvyklého pobytu konkrétního dítěte ponechává SDEU na vnitrostátních soudech, které mají povinnost určovat toto místo s ohledem na všechny relevantní okolnosti jednotlivého případu. Pro potřeby určení místa však SDEU vydal rozhodnutí, ve kterém lze nalézt určitá vodítka pro interpretaci právě pojmu obvyklého pobytu dítěte, jimiž jsou převážně určitá pravidelnost či trvání pobytu a dále rodinné a sociální vazby dítěte. Autorka se současně plně ztotožňuje s označením *domov*, jež použil pro obvyklý pobyt *de Winter*. Když se řekne *domov*, člověk si ihned vybaví místo, kde má soustředěny veškeré své zájmy, rodinu, přátele, práci či školu. Proto by se dalo uzavřít, že určitou definicí pro pojem obvyklého pobytu najít lze, a touto definicí by mohlo být právě slovo *domov*.

Na základě komparace provedené v kapitole 5. v návaznosti na kapitolu 4. došla autorka k závěru, že revidování původně účinného Bruselu IIa bylo již nevyhnutelným krokem. Nyní účinné nařízení Brusel IIb je nejenom systematicky lépe řešeno, ale došlo v něm i k určitému srozumitelnějšímu způsobu zaznamenání norem, jenž obsahuje. Brusel IIb přináší též obsahové změny reagující na vývoj integrace napříč Evropou a na nedávnou judikaturu v oblasti rodičovské odpovědnosti.

Dále autorka kladně hodnotí zařazení nových druhů příslušností. Jednou z nich je volba soudu stranami, která podporuje jednak autonomii vůle stran, a dále také napomáhá smírnému řešení přístupu k soudu a inspiruje tak i k možné dohodě stran ve věci samé. Volba soudu tak bezesporu povede k rychlejší a efektivnější aplikaci práva. Dalším novým druhem příslušnosti je příslušnost stanovená ve věcech předběžných otázek, jenž zakládá soudům příslušnost k rozhodnutím o předběžné otázce z oblasti rodičovské odpovědnosti v případě, že vedou řízení, jenž do této oblasti nespadá a k jeho rozhodnutí potřebují vyřešit právě tuto otázku. Autorka se domnívá, že tímto též dojde ke zrychlení soudního řízení, neboť již není nutné se s předběžnou otázkou obracet na SDEU, ale soudy si ji pro účely konkrétního rozhodnutí mohou rozhodnout samy. Proto i tato změna je změnou jistě vítanou a efektivní.

Je třeba podotknout, že i ostatní změny učiněné v nařízení Brusel IIb jsou schopny pozitivně ovlivnit proces určování mezinárodní příslušnosti, zvláště pak, co se rychlosti, efektivnosti a přehlednosti soudních řízení týče. Vzhledem ke krátké účinnosti tohoto nařízení je však nutno posečkat se závěry, zda přepracováním opravdu došlo ke zlepšení aplikace norem a ke zrychlení přeshraničních soudních sporů, neboť za tak krátkou dobu ještě neproběhlo natolik soudních řízení, aby bylo možno z nich vyvozovat závěry ohledně vlivu provedených změn Bruselem IIb. Rovněž tak nelze ani říci, zda by mělo být do budoucna nařízení Brusel IIb novelizováno, když zatím není jisté, jak bude fungovat. Integrace napříč Evropou však bude stále pokračovat, a tak je zcela možné, že Brusel IIb bude v průběhu dalších let nahrazen nařízením Bruselem IIc či obdobným právním předpisem.

Bibliografie

Odborná literatura

DE WINTER, Louis Izaak. *Nationality or domicile? The present state of affairs* [online]. Leiden: A. W. Sijthoff, 1969 [cit. 2023-11-05]. Dostupné z: http://www.uniset.ca/microstates2/louis-izaak-de-winter_nationality-or-domicile.pdf.

Evropská komise, Generální ředitelství pro spravedlnost, *Praktický průvodce pro uplatňování nařízení Brusel IIa*, Publications Office, 2014, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/2840>.

Evropská komise, Generální ředitelství pro spravedlnost a spotřebitele, Musseva, B., *Praktický průvodce pro uplatňování nařízení Brusel IIb*, Úřad pro publikace Evropské unie, 2023, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/885170>.

GARBER, Thomas, LUGANI, Katharina. *Die Brüssel IIb-Verordnung: Zuständigkeit, Anerkennung und Vollstreckung in Ehesachen und Kindschaftssachen einschließlich der internationalen Kindesentführung*. Wien: Verlag Österreich, 2022. ISBN 978-3-7046-8987-0.

HOLUBOVÁ, Kateřina, KOPECKÝ, Martin. Nařízení Brusel II ter: významné změny nejen v řízeních ve věcech rodičovské odpovědnosti. *Epravo.cz* [online]. 2022 [cit. 2023-12-07]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/narizeni-brusel-ii-ter-vyznamne-zmeny-nejen-v-rizenich-ve-vecech-rodicovske-odpovednosti-115094.html>.

MALACKA, Michal, RYŠAVÝ, Lukáš. *Mezinárodní právo soukromé a procesní: Úvod do studia mezinárodního práva soukromého a rozhodčího řízení*. 2. vydání. Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-519-7.

Marriage and divorce statistics: Crude marriage and divorce rates, EU27, 1965-2017 [online]. Eurostat [cit. 2020-12-11]. ISSN ISSN 2443-8219. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage.

Marriage and divorce statistics: A rise in births outside marriage [online]. Eurostat [cit. 2020-12-11]. ISSN ISSN 2443-8219. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#A_rise_in_births_outside_marriage.

PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-84-7.

ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-279-3.

ŠÍNOVÁ, Renáta, KAPITÁN, Zdeněk a kol. *Rodina v mezinárodních souvislostech*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-397-1.

ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-179-3.

WALTER, Ulrike Christine. *Internationales Familienrecht*. Wien: Verlag Österreich, 2017. ISBN 978-3-7046-7290-9.

Legislativa a související dokumenty

Úmluva o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte)

Úmluva o ochraně základních lidských práv a svobod (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících)

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 (Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí)

Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí)

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (Úř. věst. L 338/1, 23. 12. 2003)

Úmluva o styku s dětmi (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi)

Smlouva o fungování Evropské unie ze dne 13. prosince 2007 (Úř. věst. C 202, 7. 6. 2016, s. 47-360)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, v platném znění

Zpráva Evropské komise Parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru č. COM(2014) 225 final ze dne 15. 4. 2014 o uplatňování nařízení Rady (ES) č. 2201/2013 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

Nařízení Rady (EU) č. 2019/1111 ze dne 25. června 2019 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí (Úř. Věst. L 178/1, 2. 7. 2019)

Judikatura

Stanovisko generální advokátky Juliane Kokott ze dne 29. 1. 2009, Sbírnka rozhodnutí 2009-I-02805

Rozsudek ESD ze dne 2. dubna 2009 ve věci C-523/07 („A“), Sbírnka rozhodnutí 2009-I-02805.

Názor generálního advokáta Cruz Villalón přednesený dne 6. prosince 2010, Sbírnka rozhodnutí 2010 Strana I-14309

Rozsudek SDEU ze dne 22. 12. 2010 ve věci C-497/10 PPU (Barbara Mercedi vs. Richard Chaffe) Sbírnka soudních rozhodnutí 2010-I-14309.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2012, sp. zn. II. ÚS 868/12

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na vývoj mezinárodní příslušnosti ve věcech stanovení styku s dítětem, a to v kontextu nařízení EU. Prvním nařízením, v němž je analyzována úprava mezinárodní příslušnosti je Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, zkráceně Brusel IIa, které bylo platné do poloviny roku 2022. Od 1. 8. 2022 nahradilo Brusel IIa nové revidované nařízení, a to Nařízení Rady (EU) č. 2019/1111 ze dne 25. června 2019 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí, jinak známé jako Brusel IIb.

Cílem práce je vymezit právo styku s dítětem, a to jak z obecného hlediska, tak za specifických podmínek daných při styku přeshraničním, a dále podrobněji analyzovat relevantní kritérium pro určování mezinárodní příslušnosti ve věcech, v nichž vystupuje dítě, jímž je obvyklý pobyt dítěte. Těžištěm práce pak je komparace právní úpravy mezinárodní příslušnosti *de lege praeterita*, kterou je nařízení Brusel IIa, s úpravou *de lege lata*, jíž je nařízení Brusel IIb. Práce je zaměřena převážně na změny provedené v současné právní úpravě a na jejich vliv při určování mezinárodní příslušnosti.

Práce zahrnuje užití tří výkladových metod, jimiž jsou deskripce, analýza a komparace. Deskriptivní metodou je popsáno právo na styk s dítětem a jednotlivé příslušnosti uvedené v bruselských nařízeních. Pomocí analýzy je pak zkoumán výklad pojmu obvyklého pobytu dítěte jako relevantního kritéria pro určení mezinárodní příslušnosti soudů, jakož i preambule nařízení a úmluv či zprávy a příručky, jež v sobě zahrnují důvody pro revidování původní úpravy příslušnosti. Analytická metoda se též vyskytuje při rozboru jednotlivých příslušností. V práci je též kladen velký důraz na metodu komparace, kdy v první řadě autorka obecně porovnává bruselská nařízení mezi sebou a poté se pouští do porovnání provedených změn u jednotlivých druhů příslušností. Vzhledem ke krátké době účinnosti nařízení Brusel IIb je jeho analýza a následná komparace s předchozí právní úpravou spíše subjektivní, z důvodu neexistence dostatečného množství dostupné a ucelené literatury ohledně uplatňování právě Bruselu IIa.

Abstract

Diploma thesis focuses on the development of international jurisdiction in matters of establishing access to the child in the context of EU regulations. The first regulation, in which the regulation of international jurisdiction is analysed, is called Council Regulation (EC) No. 2201/2003 of 27th November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000, abbreviated as Brussels IIa, which was valid until mid-2022. On 1st of August 2022, Brussels IIa was replaced with a new revised regulation, that is, Council Regulation (EU) No. 2019/1111 of 25th June 2019 on jurisdiction, the recognition and enforcement of decisions in matrimonial matters, and the matters of parental responsibility, and on international child abduction, otherwise known as Brussels IIb.

The thesis aims to define the right of access to the child, both in general terms and under the specific conditions given in cross-border contact, and further to analyse in more detail the relevant criterion for determining international jurisdiction in matters involving a child, which is the habitual residence of the child. The centrepiece of the thesis is then to compare the *de lege praeterita* regulation of international jurisdiction, which is the Brussels IIa Regulation, with the *lege lata* regulation, which is the Brussels IIb Regulation. The paper focuses chiefly on the changes made in the current regulation and their influence in determining international jurisdiction.

The thesis involves the use of three interpretative methods: description, analysis, and comparison. The descriptive method is used to describe the right of access to the child and the individual jurisdictions listed in the Brussels Regulations. The analysis is then used to examine the interpretation of the concept of the habitual residence of the child as a relevant criterion for determining the international jurisdiction of the courts, as well as the preamble to the Regulation and the Conventions or reports and handbooks that include reasons for revising the original jurisdiction regulation. The analytical method also occurs in the analysis of the individual jurisdictions. There is also a great emphasis on the method of comparison, where the author first generally compares the Brussels regulations with each other and then proceeds to compare the changes made to the individual types of jurisdictions. The analysis and the subsequent comparison of the Brussels IIb Regulation appear to be rather subjective due to its short period of force since there is not enough available and comprehensive literature on the application of Brussels IIa.

Klíčová slova

mezinárodní příslušnost, rodičovská odpovědnost, právo styku s dítětem, nejlepší zájem dítěte, obvyklý pobyt, Brusel IIa, Brusel IIb

Keywords

international jurisdiction, parental responsibility, right of access to a child, best interest of a child, habitual residence, Brusel IIa, Brusel IIb